

KONGL. MAJ:TS
BEFALLNINGSHAFVANDES

UTI

Jönköpings Län

TILL

KONGL. MAJ:T

i underdånighet afgifne

FEMÅRS-BERÄTTELSE

för Åren 1839, 1840, 1841, 1842 och 1843.

STOCKHOLM, 1844.

TRYCKT HOS P. A. NORSTEDT & SÖNER,
Kongl. Boktryckare.

INLEDNING TILL

Kongl. Maj:ts befallningshafvandes femårsberättelse för åren ... – Stockholm, 1823-1857.

Täckningsår: 1817/1821-1851/55.

Kungl. Maj:ts överståthållares i Stockholms stad och Kungl. Maj:ts befallningshavandes i Sveriges län till Kungl. Maj:t femårsberättelser. Vissa femårsperioder finns även tabellbilagor.

Berättelserna innehåller följande avdelningar:

- Länets allmänna beskaffenhet
- Innevånare
- Näringar
- Politisk författning
- Städer

Efterföljare:

Bidrag till Sveriges officiella statistik. H, Kungl. Maj:ts befallningshavandes femårsberättelser, jämte Sammandrag för åren ... på Nådigaste befallning utarbetad och utgivet av Statistiska centralbyrån. – Stockholm, 1863-1912. Täckningsår: 1856/60-1901/05 = N.F., [1]-10.

Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes uti Jönköpings Län till Kongl. Maj:t i underdånighet afgifne Femårs-berättelse för Åren 1839, 1840, 1841, 1842 och 1843.

Digitaliserad av Statistiska centralbyrån (SCB) 2010.

Vid digitaliseringen har en innehållsförteckning skapats och lags till.

KONGL. MAJ:TS
BEFALLNINGSHAFVANDES

UTI

Jönköpings Län

TILL

KONGL. MAJ:T

i underdånighet afgifne

FEMÅRS-BERÄTTELSE

för Åren 1839, 1840, 1841, 1842 och 1843.

STOCKHOLM, 1844.

TRYCKT HOS P. A. NORSTEDT & SÖNER,
Kongl. Boktryckare.

INNEHÅLL

Underdånig berättelse

	Sid.
1:o Länets allmänna beskaffenhet.....	1.
Yttre gränssorne.....	2.
Ytan.....	2.
Af insjöar.....	2.
Bland berg.....	2.
Största strömmar.....	2.
Laga å.....	3.
Jordarterna.....	3.
Allmännast förekommande trädslag äro.....	3.
De bearbetade malmstrecken.....	4.
Om säterier och större landegendomar.....	4.
År 1611 10/2 blef i denna trakt en Dansk Krigshär slagen af Tveta härads allmoge, anförd af Skogvak- taren Michel i Thenhult. Denna minnesvård restes år 1842.....	4.
2:o Länets innevånare.....	5.
Folklynnnet.....	5.
Den intellektuella bildningen.....	5.
I fråga om sedlighet och gudsfruktan.....	6.
Folkmängden.....	8.
Hvad folkets förmögenhets-tillstånd vidkommer.....	9.
3:o Näringarne.....	10.
Åkerbruket.....	10.
Boskapsskötseln.....	12.
Hästafveln.....	12.
Får-afveln.....	12.
Bergs- och bruks-rörelsen.....	13.
Skogshushållningen.....	14.
Om ekplanteringen och Kronoparken på Wisingsö.....	14.
Wisingsö kronopark.....	16.
Linskötseln.....	16.
Jagten.....	16.
Fiske.....	16.
Körslor och foror.....	17.
Försäljning af bjelkar, bräder och plank.....	17.

	Salpetersjudningen.....	17.
	Biskötsel.....	18.
	Humbleplantering.....	18.
	Brännvins-bränningen.....	18.
4:o	Fabriker.....	18.
5:o	Politisk Författning.....	19.
	Kammarverk.....	19.
	Gästgifveriernes antal.....	20.
	Postskjutsningen.....	21.
	Kronoskjutsningen.....	21.
	Krono-brefbäringen.....	21.
	Inqvarteringen.....	22.
	Uppbördsverket.....	22.
	Polis.....	23.
	Allmänna fattigvården.....	26.
	Hälsovården.....	27.
	Smålands Privat-banks verksamhet.....	29.
	Allmänna Brandstods-bolag för åbyggnader och lösören på landet.....	31.
	Socknemagasiner.....	32.
	Krogrörelsen.....	33.
	Rättare-Skola.....	33.
	Hushållnings-Sällskapet.....	33.
6:o	Städer.....	35.
	Jönköping.....	35.
	Vexelundervisnings-skolan, Söndags skolan och flick-skolan.....	36.
	Ekesjö.....	42.
	Grenna.....	44.

Stormächtigste Allernådigste Konung!

Med sistlidet år tilländagick ett nytt qvinqvennum, för hvilket, enligt Eders Kongl. Maj:ts Nådiga Cirkulär-bref af den 7 April 1821, bör afgifvas underdånig berättelse om Länets tillstånd i ekonomiskt och statistiskt hänseende.

Enligt den fastställda planen, kommer denna berättelse att upplaga följande hufvud-momenter, nemligen:

1:0 *Länets allmänna beskaffenhet.*

Denna är fullständigt beskrifven i Femårs-berättelsen af den 31 December 1833, till hvilken den sista af den 31 December 1838 hänvisar, och landets yta har, sedan sistnämde tid, icke undergått någon annan förändring än den, som varit en följd af en fortgående uppodling, hvilken, för en så kort tiderymd, blir utan märkbar verkan på den allmänna karakteren. Yttre gränssorna och indelningen i politiskt och ecklesiastiskt hänseende äro äfven oförändrade; för den geografiska beskrifningen saknas alltså nya ämnen. Men då den bör hafva sin plats i hvarje Femårsberättelse, ser man

sig föranlåten att upprepa redan kända förhållanden, med någon förändring endast i beskrifningens form.

Yttre gränssorne: i norr Östergötland, i öster Calmare Län, i söder Hallands och Kronobergs Län, och i vester Skaraborgs och Elfsborgs Län, omsluta en yta af 16 mils längd, 8 mils bredd och omkring 100 qvadratmils vidd.

Ytan är ojämn och bruten, betäckt med berg, dalar, insjöar, träsk, mossar, ljunghedar och skogsmarker, samt mycket genomskuren af strömmar och mindre vattendrag.

Af *insjöar* äro de största *Wettern* och *Bolmen*, båda sträckande sig öfver Länets yttre gränser, den sednare nedåt Kronobergs Län. Vidare *Ylen*, *Nätaren*, *Stensjön*, *Thenhultasjön*, *Näsjön* och *Spesjön* i Tveta härad; *Bunn*, *Ören* och *Landsjön* i Wista härad; *Stensjön* i Mo härad och *Örerydssjön* emellan sistnämnde och Wässbo härad; *Wänstern*, *Noen* och *Ralången* i norra Wedbo; *Mycklesloen*, *Saljen*, *Flisbysjön*, *Åssjön* och *Wixen* i Södra Wedbo; *Nömmen*, *Tjurken* och *Soljen* i Östra härad; *Roseken* eller *Rusken* och *Algunnen* i Westra härad; *Widöstren*, *Furen*, *Flåren* i Össbo, samt utom den redan nämnde *Bolmen*, *Jällunden* och *Unnen* i Wässbo härad, m. fl. mindre sjöar.

Bland *berg* märkas *Taberget* i Månsarps socken och Tveta härad. Det är till omkretsen en fjerdedels mil med tvärbrant, på vissa ställen lodrätt uppstigande höjd af 1,129 fot öfver Östersjöns och 834 fot öfver Wettrens yta, samt 200 fot öfver det kringliggande landet; dess bekanta jernmalm, som ligger i dagen, anses gifva imellau 25 och 28 procent jern. Der finnes ock en annan, förut okänd metall, som år 1830 upptäcktes af Professor Säfström och blifvit kallad Vanadin. — *Lufve-berget* och *Almå's kulle* i Wässbo härad, Åsenhöga socken, samt en längre bergskedja, som börjar vid Östgötha-gränsen, sträcker sig förbi Genna stad och vidare inåt landet.

Största *strömmar* äro *Nissa-ån*, som upprinner ur Nissakärret på Hackelsebo ägor i Månsarps socken, förenar sig med flera vattendrag, genomflyter Mo härad, der den drifver Spafors's jernbruk, Unnaryds masugn och Nissafors's bruk, fortsätter sitt lopp genom Wässbo härad och faller i hafvet vid Halmstad, fjorton mil från dess källor.

Laga å, som uppkommer på Tahe eller Målöns ägor, äfven i Måsarps socken, tager sitt lopp åt Össbo härad och flyter, redan förvandlad till en bred ström, förbi Wernamo, samt fortsätter sitt lopp till Laholm, hvarest den utfaller i hafvet 18 mil från sitt ursprung. *Husqvarna-ån*, som upp-rinner i Westra härad och, under sitt lopp genom Tveta härad, drifver en mängd vattenverk samt utfaller i Wettren, sedan den kort förut, inklämd i en trång klippbädd med pittoreska omgifningar, bildat de till ortens märkvärdigheter räknade sköna vattenfallen vid Husqvarna Gevärs-faktori; en annan ström, som från sjön Bunn genomflyter Wista härad, drifver Röttle qvarnar och pappersbruk, samt utfaller i Wettren. *Svartån*, som uppväller å Äskhults ägor i Solberga socken af södra Wedbo härad, rinner genom Ralången och Säbysjön till Somen, samt sedan i förening med Öst-götha-vattnen vidare till hafvet. *Brusa-ån* och *Werneström* i Södra Wedbo härad, af hvilka den förra drifver Brusaholms jernbruk, löper inåt Calmare Län och faller i hafvet, i grannskapet af Westervik, och äntligen *Emm-ån*, som rinner 2 $\frac{1}{2}$ mil genom Östra härad åt Calmar Län, på hvars kust den faller i hafvet.

Jordarterna äro lika mycket varierande som Länets beskaffenhet i det hela. De mest rådande torde dock på följande sätt kunna angifvas; i de bördigaste trakterna Wista, Norra och Södra Wedbo och Östra härader till en ringa del, närmast Östgötha-gränsen, *lerjord*, men för öfrigt *bättre och sämre, dock mycket sandblandad mulljord, lergrus, sand och svartmylla* och inom de mindre bördiga trakterna Westra härad, norra delen af Össbo samt Wässbo och Mo härader, *sandmo, stembunden grusblandad mylla, örjord* och *mjellsand, endast tjenlig för skogsväxt.*

Oftast en knapp och mera sällan efter gynnsamma, med täta regnsku-rar och solvärma omväxlande somrar, en rikligare skörd belönar här odlarens möda. Hvete och ärter kunna endast i de bördigare trakterna odlas, så att *råg, korn* och *hafra* måste räknas för Länets *hufvudsäden.*

Allmännast förekommande trädslag äro: fur och gran, och af löf-träd: ek, bok, björk, rönn, ask, asp, lönn, oxel och ahl. Bokskogarne tillhöra egentligen södra delen af Össbo och en del af Wessbo härader, der de dock mer och mer glesna och snart torde alldeles försvinna. Ett lika öde väntar ekeskogen, som med en nedslående hastighet förödes af skatte-mannens lösgjorda hand.

De bearbetade *malmstrecken* äro belägne inom Tabergs bergslag, i Barnarps, Rogberga, Månsarps, Sandseryds och Byarums socknar. — Den är indelad nu mera i fyra så kallade hyttelag, hvilkas tackjerns-tillverkning förut varit anslagen till vissa bruk, men bergsmännen drifva nu en fri tackjerns-handel. Vid en del bruk användes sjö- och myrmalm. Tillgång på förra slaget finnas i åtskillige insjöar och upphämtningen deraf utgör en af allmogens binäringar i kringliggande orter.

Om *säterier och större landegendomar*, som förhöja landskapets talrika naturskönheter, äro på sina ställen i de föregående Femårs-berättelserna närmare underrättelser lemnade, med hänvisningar på de mera intressanta af Länets historiska minnen. Så vidt ämnet lämpar sig för denna berättelse är det redan uttömdt och blifver alltså icke här vidrört; det allenast må nämnas, att af de till ett antal af 64 uppräknade större landtegendomarne, deraf 8 äro Fideikommissar i adelige ätter, flertalet ännu tillhöra Frälse-ståndet, ehuru de så kallade Thetiska godsens till större delen blifvit afyttrade till bönder, äfvensom ytterligare någon del af fideikommiss-egendomen Wästanå, till betäckande af in-tecknad gäld och säteriet Häkantorp frivilligt blifvit försålde, det sednare helt och hållet till bönder.

Såsom ett tillägg till föregående berättelser om Länets historiska märkvärdigheter bör likväl nämnas, att genom medel, insamlade i orten, restes år 1842 i Rogberga socken ett monument, till minne af en fäktning under kriget med Dannemark år 1611, då en del af den, under Danska Generalen Gaddes befäl, vid Dunkahallar stående här gjorde ett infall i nämnde socken, men mötte ett oväntadt kraftigt motstånd af ortens manbara befolkning, som samlat sig under Skogvaktaren "Michels i Thenhult" anförande; och skall den fiendliga ströfkorpsen blifvit helt och hållet nedgjord. Monumentet består af en i ett kummel upprest stor granitsten, med inskrift:

År 1611 $\frac{1}{2}$ blef i denna trakt en Dansk Krigshär slagen af Tveta häruds allmoge, anford af Skogvaktaren Michel i Thenhult. Denna minnesvård restes år 1842.

Nehem. 4 k. 14 v.

Länet är indeladt i nio härader och tre städer. Ekonomi, polis och

uppbörd handhafvas och förvaltas, under Landshöfdingen, af 6 Kronofogdar, 6 Häradsskrifvare och 22 Länsmän. Lagskipningen utöfvas af 5 Häradshöfdingar, 3 Rådstufvurätter och 1 Kämnärsrätt. Till Calmare Läns och Ölands Lagsaga lyda 5 härader och till Tio häraders Lagsaga 4. Götha Hof-Rätt har sitt säte i Residens-staden. I ecklesiastikt hänseende höra 6 härader till Wexjö, 2 till Linköpings och 1 till Skara stift. Med Östergöthlands och Södermanlands bergslager utgör Länet ett Bergmästaredöme; och finnes anställd en Bergsfogde inom Länet, af hvilket dock en mindre del hör till Kronobergs och Skåne Bergmästaredöme. För helsovården äro anställda tre Provincial-läkare, och för skiftes-verket en 1:ste och en 2:dre Landtmätare, båda med lön på stat, samt 8 Kommissions- och 4 vice Kommissions-Landtmätare.

Af Rikets krigsmakt är på Länet indeladt hela Jönköpings regemente och till större delen Smålands Hussar-Regemente, Smålands Grenadier-Bataljon samt Calmare Regemente.

2:0 *Länets innevånare.*

Folklynnnet motsvarar ännu den fördelaktiga skildringen i föregående Femårs-berättelser. Ett gladt sinne, förnöjsamhet, höflighet och tjenstvillighet, samt urgammal förkärlek för Konungadömet äro ännu de utmärkande dragen. Hågen är icke böjd för deltagande i stats- och kommunal-bestyren. Municipal-befattningarne, för hvilka den nödiga bildningen i allmänhet saknas, äro långt ifrån begärliga, utan betraktas fastmer såsom onera, dem man helst undviker för att odeladt få egna sin tid och verksamhet åt de enskilda närings-yrkena.

Den intellektuella bildningen hos allmogen befinner sig på en punkt, hvaröfver den i allmänhet icke kan mycket höja sig i ett land med en karg jordmån och ett hårdt klimat, hvarest arbetet för anskaffande af lifvets materiella förnödenheter vidtager redan i barnåldren och måste med ihärdighet fortsättas. Allmogens kunskaper inskränka sig till kännedom af Christendomen och nu mera allmänt än förr, de första elementerna i räknekonst och någon skrifkunnighet. I saknad af fasta skolor, hvilka i anseende till

de vidt spridda bostäderna och bristande tillgångar, hittills icke kunnat allmänt anläggas, och icke eller ansetts medföra varaktiga frukter, börjas merendels barnundervisningen i hemmet af föräldrar och de äldre i släkten, fortsättes sedan af ambulatoriske lärare, utsedda af Presterskapet och fulländas under beredelsen till den första nattvardsgången. Genom en ny stadga, grundad på den förutsättning att staten vore både berättigad och skyldig af hvarje dess medlem fordra ett högre kunskapsmått än som hittills ingått i allmänna folkbildningen, har det blifvit anbefaldt, att fasta skolor skola anläggas minst en i hvarje pastorat — om så behöfves, med statens biträde. De anvisade understödsmedlen skola förmodligen snart befinnas otillräckliga för behovet; men om ock staten förmår fylla bristen och de hinder, som, uti detta Län åtminstone, enligt hvad nedan kommer att yttras, synas möta den nya stadgans tillämpning, kunna undanrödjas, så återstår dock för framtiden att visa, om skolan, för de barn som längre tider komma att skiljas från sine aflägsse boende föräldrar, kan, i afseende på sedlig omvårdnad ersätta hemmet.

I fråga om *sedlighet och gudsfruktan* har i sista femårs-berättelsen influtit en låt teckning af denna landsort, hvilken ännu äger sin tillämplighet, endast med den skilnad, att, enligt öfverensstämmande underrättelser från alla delar af Länet, dryckenskapslasten är i aftagande. Bränvin gifves ej mer åt barn och bjudes icke med enträgenhet såsom välfägnad vid fester och samkväm. Vål har den ifver, hvarmed nykterhetssaken i början omfattades, aftagit; men lyckligtvis är öfvertygelsen om förderligheten och nesligheten af rusdryckers öfverflödiga bruk, nu så rotfästad, att den tillvinner åt nykterhets-föreningarne ett större antal anhängare än dem, som låta införa sig i deras matriklar. Den synes ock, understödd af presterskaps, embetsmäns och ståndspersoners hedrande efterdömen, hafva varit den kraftigaste orsaken till bränvinstillverkningens ansenliga förminskning, som kan bedömas deraf, att då 1838 voro till beskattning uppgifne bränvinsbränningsredskap till ett antal af 7,843, utgjorde deremot, enligt uppgift från Härads-Skrifvare-kontoren, antalet 1842, endast 4,305, och hade alltså på 5 år successivt minskats med 3,538.

Man har också trott sig märka, att superiet minskas eller tilltager, allt efter som priset på bränvin står högt eller lågt, hvilka förhållanden antyda att ytterligare inskränkningar i bränvinsbrännings-rättigheten skulle kunna

förordnas till fromma för allmänna sedligheten, och i öfverensstämmelse med allmänna tänkesättet.

Gröfre brott och missgerningar höra ännu till undantagen, och under sista femårs-period hafva blott 2:ne dödsstraff blifvit exequerade. Mindre förbrytelser, som ej kunna hänföras under missgerningar hafva aftagit i mån som dryckenskaps-begäret minskats.

Fång-journalerne visa, att personer som tillhört Länet, till följande antal varit i häkte inmanade under ifrågavarande femårs-period, nemligen:

År 1838	399.
„ 1839	352.
„ 1840	360.
„ 1841	356.
„ 1842	417.

De allmännast förekommande brotten äro emot eganderätten. För året 1842 visar sig en mer än vanligt hög numerär, men en längre observation erfordras för att kunna bedöma om dertill medverkat den mildring i straffbestämmelserna, hvarmed man velat förbereda öfvergången till ett nytt straffsystem.

Det vill icke visa sig att inskränkningen i de affliktiva straffen underlättat återföreningen emellan de frigifna brottslingarne och samhället; ty som hos menige man begreppet om vanfräjd är fästadt vid brottet, ej vid bestraffningen, så uppkommer genom det förra ensamt den väsendtligaste svårighet för tjuften att blifva i tjenst och försvar antagen. Denna svårighet kan således räknas såsom *en* verkande orsak till iteration af brottet, till dess den personliga friheten för lifstiden är förverkad, eller att den vanfräjdade mer eller mindre snart hemfaller till de allmänna arbetsinrättningar för bristande försvar. Under sådana förhållanden, och då de mera ömmande föremålen för människokärleken — fattighjonerna — årligen ökas, torde det blifva svårt att tillvägabrunga sådana frivilliga föreningar till lösgifne fångars bispringande, som lära vara nödvändige bihang till det så kallade penitentiär-systemet.

Men om också denna landsort icke lemna talrika bidrag till kriminalhistorien och brottmåls-statistiken, så måste man dock beklagligen erkänna,

att antalet af dem som göra sig förfallne till polisbehandling, årligen tillväxer. Detta förhållande står i sammanhang med den alltjemnt tilltagande pauperismen. Orsakerna till båda, har man i föregående femårs-berättelse sökt antyda, och de der gjorda reflektioner återopas. Med deras mening, som hit hänföra de genom Kongl. Förordningen den 29 Juni 1833 statuerade fordringarne på laga försvar, kan jag icke förena mig, ty författningen har, åtminstone här i Länet, enligt den mening stiftaren uttryckt, blifvit tillämpad endast emot sådana för vanart kände personer, som genom eget förvållande blifvit försvarslösa; hvaremot det vida större antalet af dem som äro i saknad af försvar, fått åtnjuta skydd såsom de der årligen försörja sig; men det har tillika blifvit en regel, att icke döma någon, som ej lidit straff för vansfejande brott, till allmänt arbete förr än han åsidosatt *flerfalldige* förelägganden att skaffa sig försvar, hvilket synes förlama författningens verkan, ty derföre lemnas första förelägganderne utan uppmärksamhet. I all trygghet öfverlemnar sig lättingen då åt sin böjelse för det kringstrykande sorglösa lefnadssättet, som snart blir en vana, hvilken icke med några hotelser kan förändras. En eftergift åter af fordringarne på laga försvar skulle ofelbart för mycket rubba lefnadsförhållandet emellan tjenare och husbönder, gifva ökad fart åt det redan allt för mycket rådande begäret efter ett tidigt oberoende och egen bosättning samt befordra de obetänksamma giftermålen i den arbetande klassen och backstugu-befolkningens tillväxt.

Huru antalet af polis-arrestanter förhåller sig till hela summan af häktade personer, kan någorlunda bedömas af följande uppgifter på dem från Jönköpings Län, som sistlidne 2 år varit såsom försvarslösa i häkte inmanade. De utgjorde nemligen 1841 187 och 1842 197 personer af båda könen.

Folkmängden, beräknad efter mantals-längderne, utgjorde sistlidet år 151,953 personer af båda könen, hvaraf voro mantalsskrifne 73,385 och skattfrie 78,568. Enligt sista femårs-berättelsen uppgick folkmängden till 145,300 personer och tillökningen under sistförflutne fem år visar sig alltså vara 6,653

Fortsättes jemförelsen till de näst föregående femårs-perioderne, till och med åren 1832 och 1837, så finner man att folkmängden ökades under den förra med 7,007 personer och under den sednare med 8,417. Denna olik-

olikhet måste väcka uppmärksamhet, då man ihågkommer att cholera-farsoten år 1834 inom Jönköpings stad borttryckte 636 personer och äfven ett mindre antal på landsbygden, hvaremot under sista qvinqvennium icke någon farsot eller svårare smittsjukdom varit gängse. Tabell-verket, som på annan väg ingår, kan måhända förklara berörde förhållande, hvilket emellertid icke anses verka till ändring uti de i de 2:ne nästföregående femårs-berättelserne gjorda reflektioner öfver folkstockens hastiga tillväxt i missförhållande till närings-källorna.

Hvad folkets *förmögenhets-tillstånd* vidkommer så skulle, enligt kronofogdens uppgifter, välståndet ingalunda vara i tilltagande inom allmogen eller bondeståndet. Men ännu gäller det om den besutna delen af detta stånd, att den bergar sig temligen väl. Någon förändring i förra tiders ytterst sparsamma och tarfliga lefnadssätt har man på vissa orter trots sig förmärka, såsom: att manufakturvaror mera än förr ingå i klädedräkten: att kaffe nog allmänt bjüdes i allmogens samqväm, och att en förut okänd prakt i åkdon och hvarjehanda husgeråd visar sig bland allmogen. Denna förändring är likväl blott partiel och för ny att ännu kunna anses såsom verkan- de till allmänna välståndets aftagande.

Deremot är man i tillfälle att med uppgifter och jemförelser, hämtade från tabellverket, som bör åtfölja dessa berättelser, visa den jemnt fortgående tillväxten af den, i föregående berättelse så kallade allmogens under-klass, torpare och backstugusittare, de der idka ringa eller intet jordbruk. Enligt samma tabellverk finnas i Länet:

Oskattlagde torp som ej innehades af ryttare eller soldater:

	år 1837	3,352	år 1842	4,154.
Backstugor	„	3,893	„	5,183.
		<u>7,245</u>		<u>9,337.</u>

Under sistförflutne fem år haf-
va alltså tillkommit . . . 2,092.

Det torde icke mer stå i lagstiftningens makt verka ett stillestånd eller en återgång i detta förhållande. Också skulle hämmande åtgärder allt för mycket ingripa i individens medborgerliga rättigheter, men emellertid framkallar ofvanstående jemförelse ganska sorgliga betraktelser.

Nu, såsom i sista femårs-berättelsen, torde det tillåtas mig åberopa Justitiæ Stats Ministerns uppgifter angående formögenhetens till eller aftagaende inom särskilda samhälls-klasser, hvaröfver Läns-styrelsen, i saknad af tillförlitliga källor, icke kan framlägga någon statistisk utredning; — och lemna i öfrigt nedanstående teckning af näringarnes tillstånd, någon ledning för omdömet öfver detta ämne.

3:o *Näringarne.*

Det yttrades i sista femårs-berättelsen: åkerbruket, som blifvit hufvudnärning, drifves i stort och ganska väl. Detsamma gäller ännu och så till vida i högre grad, som både possessionaternes och allmogens verksamhet mer och mer riktas åt åkerbrukets förbättring. Genom stembrytning och renars borttagande, förbättras, utvidgas och sammanbindas de spridda åkertegarne. Nyodlingar till åker företagas också årligen, äfvensom mindre kärr och mossor utdikas, brännas och besås med foderväxter, sedan en eller flere sädes-skördar blifvit tagne. Nästan alla större possessioner forete odlingsföretag af båda slagen, sällan i liten, men ofta i stor skala. Allmogen åter, som ännu ej kommit till rätt insigt om nyttan af ängsodling, sysselsätter sig deremot mera med odlingar af första slaget; men också måste man medgifva, att den hvarken har tid eller penningar att offra på företag, som icke snart bära frukt. Det är derföre sannolikt, att större kärr- och mossodlingar skola lemnas ovidrörde, om ej staten kommer till hjälp med betydligare understöd. Dessa företag fordra stora penningesummor, som icke kunna samlas i en ort, hvarest allmogen måste använda hela sin arbetskraft för att på vanliga vägar förskaffa sig medel att fylla de nödvändigaste lefnadsbehofven, och der intet derutöfver kan förvärfvas. Läns-styrelsen har på allt sätt sökt uppmuntra till begagnande af det understöd Rikets sednast församlade Ständer i detta afseende erbjudit, men vilkoren hafva befunnits dels allt för invecklade dels leda till för mycken uppoffring å kommuniteternes sida. Fältet för dylika odlingar är emellertid stort, ty det beräknas att kärr och mossor, till det mesta belägna i de fattigaste trakterna, intaga icke mindre än 140,000 tunnland af Länets jordyta och den vattensjuka markens kubikinnehåll beräknas till 7,240 millioner fot. Denna mark, hvori torde ligga en källa till framtida rikedom verkar nu i hög grad till klimatets hårdhet

och de frostsador, som icke sällan förstöra skördarne i den kringliggande nejden.

Å större vattenaftappningar är uppmärksambeten starkt riktad och särskildte arbeten i denna väg förberedas, nemligen sänkning af de större sjöarne Bolmen och Drafven samt Nätaren, äfvensom af den mindre sjön Garu i Wernamo socken. Med sänkning af Köfsjön och Hårsjön i Össbo härad sysselsätter sig ett för ändamålet bildadt bolag. Utloppet för den förre öppnades sistlidet år och på den uttorkade marken bergades detta år 150 lass hö, men arbetet är ännu ej slutadt.

Äfven fortfar allmogen att tillegna sig förbättringar i åkerbruket, såsom användandet af nya bepröfvade redskap och af sammansatta gödningsämnen, hvilka omsorgsfullt samlas och beredas samt odling af foderväxter. Det förtjenar äfven här nämnas, att under sistförflutne fem år, icke mindre än 42 personer blifvit med mer eller mindre utmärkelsetecken och penningsgäfvor, af Patriotiska sällskapet belönade för odlingsflit.

Under förutsättning att ängsodlingen i en framtid tillvinner sig den omsorg som den tillkommer, bör man förmoda, att den Småländska allmogens kända arbetsamhet och idoghet har tagit en, med förändrade tidsförhållanden öfverensstämmande fördelaktig riktning. Att åkerbruket i denna ort kämpar emot flere hinder än mångannorstädes, följer af beskrifningen på Länets allmänna beskaffenhet. Att det här mer än mångenstädes är beroende af temperatur-förhållanden, torde kunna antagas, enär, oaktadt den jemnt stigande odlingsfliten och förbättringarne i åkerbruket, spannemålsproduktionen under sista qvinqvennum icke uppgått till samma höjd, som under det nästföregående. Femårs-berättelsen af den 31 December 1838 antager, enligt bifogade tabeller, att medelafkastningen af alla sädesslag, efter afdrag af utsädet, uppgått till 311,000 tunnor och af potatis 231,000 „ hvaremot nu följaktiga tabell upptager medelafkastningen i spannemål till allenast 300,266 „ och af potatis 206,524 „

Den förstnämnde qvantiteten, fördelad på den dåvarande folkmängden, lemnade något öfver två tunnor spannemål på hvarje person. Vid fördelningen af den sednare medelafkastningen på befolkningen, 151,950 personer, kommer deremot icke fullt två tunnor säd på hvarje, — en ehuru tillfällig.

dock betänklig bekräftelse på den anmärkningen, att näringskällorne ej tilltagit i samma mån som befolkningen.

Boskapsskötseln har icke återtagit den vikt, som man i föregående Femårs-berättelser framställt såsom önskansvärd. Kreaturs-racerna äro i allmänhet dåliga och "Holländerier", eller, som de i sednare tider blifvit kallade, "Mejerier", icke talrika. De mindre gynnsamma årsväxterna hafva också menligt inverkat på ladugårds-skötseln, såsom af följande jämförelse synes. Sista Femårs-tabellen upptager medeltalet af underhållne

Oxar till 22,810.

och Kor 54,361.

Af Tabellen som nu ingår, synes att antalet af underhållne oxar uppgått till 21,712.

och af Kor till 52,531.

Häraf följer, att Länets mest lukrativa näringsgren oxhandeln och viktualie-trafiken under sednare qvinqvennium varit något, fast icke betydligt mindre liflig än förut. Ofvanstående sifferberäkningar visa dock tillräckligt hvad vikt denna näringsgren ännu bibehåller, och fastän konjunkturen varit missgynnande, kan dock icke sägas att den blifvit eftersatt. Den i oxhandeln uppkomna allmänna stagnation faller inom en sednare tid än den närvarande berättelsen omfattar.

Hästafveln har gått framåt endast i Norra och Södra Wedbo häraders fögderi, hvarest enskilt man i flere år underhållit en beskällare af god race, efter hvilken, äfvensom efter Squadrons-hingsten på Nobynäs en mängd föl skola hafva fallit. Också har till och med allmogen i den orten uppdragit hästar, hvilka ingått såsom remonter vid Smålands Hussar-regemente. Beskällare från Flyinge hingst-depot hafva de sednare åren, såsom förut, varit någon tid stationerade i Länets och blifvit temligen allmänt begagnade, men få föl hafva deraf fallit. Orsakerna till hästafvelns ringa betydelse i denna landsort äro fullständigt anförde i 1833 års Femårs-berättelse, som härom underdånigst återopas.

Får-afveln bibehåller icke det intresse, hvarmed den enligt sista Femårs-berättelsen, då omfattades. Kronans stamschäfferi är flyttadt från Näs och enskiltes schäfferier äro förminskade. Orsaken till detta sednare uppgifves vara det hastiga fallet i priserna på de finare ullsorterne. Erfaren-

heten om de inhemske fårens ömtålighet ingifver, måhända icke utan grund, farhåga, att samma egenskap i högre grad vidlåder de ännu ej naturaliserade ädlare racerna. Man anmärker dessutom, att de finulligare utländska fåren, på Länets i allmänhet magra eller sidländta betesmarker, icke finna hvarken tillräckligt eller tjenligt bete. Igelsjukan, som uppkommer efter våta somrar, skall på vissa orter hafva borttryckt många får och ullproduktionen öfverstiger bland allmogen ännu icke husbehovet.

Bergs- och bruks-rörelsen har under sistförflutne fem åren blifvit utvidgad genom 1:o tillkomsten af 2:ne nya bruks-anläggningar, nemligen, i Össbo härad, Elghammar i Åkers socken med en stångjernshärd och hammare för 600 Sk#:s tillverkning, samt dessutom en knipphammare med ässja och en spikhammare, och Mariæholm, i Åsenhöga socken, med en stångjernshammare och en härd för 600 Sk#:s tillverkning, samt en knipphammare, en spikhammare och 2 ässjor; hvarförutan bör omnämnas ett, förut icke omtaladt, jernmanufakturverk vid Ohs, kalladt Liljenfors, der större delen på stället tillverkad t ämnesjern utsmides till plogbillar och spik, samt ett privilegieradt, men ännu ej i full gång satt jernmanufakturverk, kalladt Carlslund, på frälsehemmanet Långö i Nydala socken, tillhörigt Ryttmästaren och Riddaren af Kongl. Wasa-Orden C. Silfversparre, och 2:o genom vunnen förhöjning i smides-rättigheten vid efternämnde äldre bruksanläggningar, nemligen:

Vid Göthaström	från	300	till	900	Sk#.
„ Eckerholm	„	450	„	900	„
„ Göthafors	„	475	„	1,350	„
„ Hörle med Carlsfors	„	1,500	„	3,150	„

Om de väl bekanta verkningarne af sednare tiders ofördelaktiga konjunkturer för bergs- och brukshandteringen i allmänhet, behöfver här icke ordas. Äfven Smäländska bruksägarna hafva fått vidkännas förluster af jernprisens fall, men som, enligt hvad förut är yttradt, blott en ringa del af deras tillverkningar vågföras för export och den vida större delen deremot afyttras på bruksbacken, hafva desse bruksägare mindre än andre, haft att beklaga sig öfver bristande afsättning. Det fortfarande nit och den drift, hvarmed denna vigtiga näringsgren bedrifves och utvidgas, har imellertid åt ortens allmoge, som kunnat prestera kol och körslor, beredt en ökad inkomst.

I *Skogshushållningen* råder ännu samma obetänksamhet och missbruk, som nästföregående Femårsberättelser omtala. Forcerad tackjerns-blåsning medtager äfven bruks-skogarne, hvilket, utan att kunna hänföras till missbruken, endast i bredd med dessa kan betraktas såsom en anledning till farhåga för framtida skogsbrist och dermed oskiljaktigt förenade olyckor, som dock, i anseende till skogsmarkens i föregående berättelser onatade reproduktions-kraft, ännu torde vara långt aflägsse. Från Westra och Wässbo härader heter det: Skogarne minskas årligen genom den så allmänt brukliga fällebränningen, hvaraf vinsten i påräknade skördar ofta icke motsvarar arbetskostnaden, och de afbrända mycket stenbundna skogsbackarne synas i många år icke beväxta med annat än ljung och ormbunkar. Ortens aflägsenhet från hamnar och större stapelstäder vållar ock vanvärde å skogsprodukter. Allmogen finner alltså mera uträkning att svedja och beså skogsmarken, men förfar dervid ofta så ovarsamt, att brist uppstår på byggnads- och slängselvirke. Af de herrliga bokskogarne, som fordom funnits i mängd inom Wässbo, äro nu ganska få i behåll och ekeskogen går med stora steg till förödelse, sedan skattemannen fått lösa den.

Det ofvanbeskrifna svedjandet, som visserligen är det största missbruk, framställes här endast såsom ett den enskilda hushållningen vidlådande lyte, ehuru väl det ock har karakteren af öfverträdelse utaf vissa ännu gällande lagbud, men då genom indragning nästan helt och hållet af skogs- och jägeri-staten den satsen blifvit hyllad, att på den enskilda hushållningen inga band böra af lagstiftningen läggas, må ämnet här icke blifva föremål för vidare reflektioner.

Om ekplanteringen och Kronoparken på Wisingsö införes här följande af Förvaltaren på stället lemnade berättelse, daterad den 13 sistlidne September:

”Wisingsö ekplantering, den största som veterligen blifvit arrangerad i Sverige, upptager till dato en areal af mer än 600 tunnland, hvaraf 455 äro planterade och 145 uppdragne af ollon, der träden böra fortväxa så tätt, att deraf kan tagas till de årliga utplanteringarne.

De planterade träden utgöra omkring 307,000 ekar, utom skyddsträn, hvilka omgifva dem, och de efter ollonsådd uppväxte kunna beräknas till flere millioner. Dessutom begagnas lärkträd nu mera uteslutande till skydds-

träd för ekarne, emedan erfarenheten visat att ekarne alternerande med lärkträd gifva de förra en frodighet och trefnad, som de icke kunna erhålla, hvarken af andra träd eller planterade isolerade. Af förutnämnde lärkträd finnas 83 tusen planterade och som de år 1832 sådde, redan gifva mogna frön, så förmodas att detta trädslag kommer att uppdragas till dess lika många finnas, som af planterade ekar. Dessa efter 1832 års sådd erhållne lärkträd äro 2,600 st., hvaribland större delen äga 23 fots höjd med 2 fots omkrets vid roten. De som sedermera blifvit uppdragne äro i förhållande till sin ålder ganska stora.

Planteringen börjades 1832 och 1833 af från Kongl. Djurgården nedsända plantor, emedan ingen tillgång fanns på ollon dessa åren. Ehuru 1832 års plantor blefvo vid nedsändningen sjö- och köldskadade, så att en stor del förtvinade, hvilka sedermera med yngre rekryterats, börjar dessa planteringar att utjemna sig; man finner bland dem de som hafva 14 fots höjd och 6 tumms omkrets.

Ekträdet har den egenheten, mer än andra trädarter, att vid plantering behöfva några år för tilldanaudet af erforderliga rötter, hvarest den rätta växtligheten först börjar; också utvisa planteringarne, jemte de af ålder uppvuxna ekar, hvilken kraft Wisingsö-jorden äger att producera både ekar och lärkträd, sedan de fått väl rotfästa sig. Aldrig ekar, som för gårdens behofver blifvit fällda, hafva gifvit en kubikfot virke per år.

År 1834 erhöles ollon. Af förutnämnde 145 tunnland besåddes då 50 tunnland hvarifrån plantor årligen tagits till utflyttning; men enär dessa började blifva för stora, således kostsamma att omflytta, så dels nedsändes genom Kongl. Styrelsens försorg, dels uppköptes i granskapet år 1842, 44 tunnlor ollon, hvilka utsåddes å 95 tunnland, i ändamål att deraf få plantor till framdeles skeende planteringar. Plantorne efter de år 1834 och 1835 sådde ollon äro nu ända till 8 å 9 fot höga.

Att det finnes fläckar äfven här å ön, som äro mindre fördelaktiga, kan ej nekas; men lokalen må väljas hvar som helst, torde sannolikt ingen så jemn och öfverallt bördig jord finnas att icke någon del deraf är obrukbar till det sökta ändamålet. Derjemte måste medgifvas att 1834 och 1835 års ollonsådder, generalement jemförde med planteringarne, förevisa något mer pålitligt, samt i omkostnader lindrigare.

Wisingsö kronopark skördas och besås i enlighet med gifna föreskrifter, på det sätt att 9,000 kubikfot derifrån försäljes, hvartill kommer gårdens egna behofver. Der första hyggena gjordes, är nu ung skog uppväxt ganska tät och lofvande; der ung skog, tillräckligt sluten, uppvuxit emellan de gamla träden, fällas de gamla och den unga gallras; sålunda förmodas det komma att fortsättas. Fällning och aftrunning sker numera med de från Kongl. Styrelsen nedsände sågarne, hvilka uträtta dubbelt så mycket emot hvad som göres med yxa. Detta förfaringssätt sparar tid och ej obetydligt skog."

Linskötseln idkas ännu i lika stor skala och med samma förmån som förut, ej allenast i södra Wedbo härad, derifrån 2 à 3,000 L[†] lin årligen afyttras, utan äfven i Östra härad till öfver 1,000 L[†] afsalu. Den fortfar ock att på andra orter i Länet inbringa ej obetydliga bidrag till skatternes liqviderande.

Jagten utgör ännu både en af de mindre binäringarne i denna ort och en af allmogens förströelser. Tillgången på ätligt vildt minskas dock med skogarne, men måhända ännu mer genom missbruket att fånga eller fälla villebrådet under den tid det enligt författningarne skulle lemnas i fred för att kunna fortplanta sig. Att motverka dessa missbruk och befrämja en rationell hushållning med jagten, har bildat sig en jägare-förening, som räknar talrika medlemmar af alla stånd. Till föreningens systemål hörer ock, när tillgångarne en gång kunna medgifva, att öka de lagliga skottpenningarne för rofdjurs fällande. De ringa bidrag, som tillflyta föreningens kassa lemna dock föga utsigter för vinnande af detta mål, och hafva äfven hittills hindrat anställandet af sådana målskjutningsfester med premiers utdelande, hvilka på andra orter bidraga, att lifva och underhålla intresset för dylika föreningar och tyckes utgöra ett af deras verksammare föreningsband. Den grundsats medlemmarne iakttaga, att hvarken fälla eller köpa villebråd under den tid förbudet varar och deras vaksamhet mot missbruk af denna art, har emedlertid, under den korta tiden efter föreningens tillkomst, visat välgörande verkningar till jagtens skyddande.

Fiske intager icke den vikt bland närings-källorna, som den geografiska beskrifningen antyder. Ålfiskena vid Bolstra, Werne och Målarp i södra Wedbo härad, gifva väl ännu en husbehofvet öfverstigande fångst, som inbringar

bringar någon penningevinst åt idkarne; äfvensom sjöarne Bolmen, Algunden, Rusken, Landsjön, Möcklefloen, Wixen, Soljen, Ralängen, Anebysjön och Noen ännu uppgifvas såsom temligen fiskrika; men från alla andra orter heter det att fisket antingen icke inbringar öfver husbehovet, eller är så ringa lömande, att det ej ersätter tidspillan och hvad redskapen kostar i inköp och underhåll.

Körstor och foror dels med handelsgoods dels med jern och kol äro ännu bland allmogens hufvudsakliga biförtjenster, ehuru trafiken med handelsvaror blifvit mindre sedan Götha kanal öppnades.

Försäljning af bjelkar, bräder och plank utgör för sex socknar i Wässbo härad en vigtig inkomstkälla, likasom för Mo härad afsättning af alla skogseffekter.

Saltpetersjudningen, som förut varit en icke obetydlig binäring, har nu så aftagit, att förhållandet dermed synes förljena en utförligare framställning. Till och med 1834 utgjorde priset hvarmed Kongl. Maj:t och Kronan inlöste saltpeter 7 R:dr 24 sk. för lispundet; det nedsattes 1835 till 6 R:dr 32 sk. och 1836 till 6 R:dr. Under den tiden tillverkades årligen emellan 1,200 och 1,020 L#. År 1837 nedsattes priset än ytterligare till 5 R:dr, hvarefter tillverkningen utgjort:

År 1838	711 L#	7 #	— lod.
„ 1839	403 „	2 „	— „
„ 1840	378 „	19 „	4 „
„ 1841	208 „	4 „	— „
„ 1842	269 „	18 „	8 „
	<u>Summa 1,971</u>	<u>„ 11</u>	<u>„ 12</u>

deraf 1,926 L# 11 # 12 lod blifvit af Kronan inlöste emot 5 R:dr Banko L# med 9,630 R:dr 34 sk. Banko. Af förutvarande 137 väl underhållne saltpeter-sjuderi-plantador återstå 87 till större delen förfallne. Saltpeter-sjuderi-arbetspersonalen på stat har nedgått från 72 man till 30, hvilket sednare ringa antal med svårighet finner sysselsättning, mest med sjudning i ladugårdshus. Saltpeter-sjuderi-staten har under sistförflutne fem åren kostat Statsverket i löner och pensioner 3,447 R:dr 31 sk. 8 r:st.

*Biskötset*n är för det närvarande icke i flor, ty dels skola vax och honung icke kunna afsättas med samma fördel som förut, och dels hafva bien mycket utdödt genom sjukdomar, som uppkommit efter de kalla somrarna 1839, 1840 och 1841.

Humbleplantering har på de orter, der jordmånen derföre är tjenlig, blifvit mera vinstgifvande, sedan bruket af öl och dricka tilltagit i mån som brännvins-supandet minskats, hvaremot på andra ställen genom verkstälde ägoskiften, de gamla humlegårdarne råkat i förfall, och ännu ej hunnit ersättas af nya anläggningar.

Brännvins-bränningen synes närma sig det rum bland binäringar, dit allmänna rosten vill hafva den förflyttad. Dess närvarande ståndpunkt kan bedömas af hvad förut blifvit yttradt vid skildringen af innevånarnes sedlighet.

4:o *Fabriker.*

Bland dem förtjenar ännu gevärs-faktoriet i Husqvarna att komma i första rummet. Det har under sistförflutne 5 år varit i gång, med undantag af år 1841, då tillverkningen afstodnade i följd af modell-förändringar. 8,400 gevär hafva under arbetstiden blifvit tillverkade och gifvet sysselsättning åt 200 arbetare årligen. Summariska beloppet af de penningar, som från faktoriet blifvit spridda i orten, uppgifves till 35,400 R:dr under hvartdera af de 4 arbetsåren. Faktoriets nuvarande styresman, Kaptenen och Riddaren af Kongl Danska Dannebroggs-orden, Friherre Fleetwood har satt åbyggnaderne och de yttre anläggningarne i ett skick som vittnar om både ordnings- och skönhets-sinne, och de konst- samt praktverk i skjutgevärf, hvarmed han bevisat sin egen skicklighet i facket, äro den bästa borgen för fabrikaternes godhet.

Öfrige fabriks-anläggningar på landet kunna på följande sätt klassificeras: *garfverier* 28, *oljeslagerier* 13, *pappersbruk* 13, *färgerier* 11, *tegelbruk* 10, *kalkugnar* 10, *stenkärts-fabriker* 2, *lerkärts-fabriker* 2, *sämskstamp* 1, *ylle-fabrik* 1, *hattfabrik* 1, *finsmides dito* 1, *pottask- och kalcineringsverk* 1, *bageri* 1, *kopparslagare-verkstäder* 3, och *rödfärgsverk*

1. Om dessa och handtverkerier på landet åberopas underdånigst de till Kongl. Kommerce-Kollegium afgifne uppgifter så väl angående arbets-personalen som tillverkningsbeloppet. Enligt nu tillgängliga handlingar komma pappersbruken i båda dessa hänseenden i främsta rummet, ehuru vid intetdera tillverkningens värde öfverstiger 6,500 R:dr Banko. Garfverier och färgerier dernäst, ehuru bland dem större delen, och i allmänhet alla öfrige, som fordom utgjorde stadsmanna-näringsar, drifvas i mindre skala — sannolikt derföre, att sällan behof af ökad produktion, utan mera den lätthet, hvarmed tillstånd till anläggningen vinnes, utan sådane præstanda, som för burskaps och mästerskaps vinnande erfordras samt friheten från de utskylder, som hvila på stadsmanna-näringsarne — gifva anledning till ifrågasvarande etablissementer. Dessa på landet kringspredde fabriker och manufakturverksamt kunna väl ej hafva den dagliga afsättningen som i städerna, der folk mängd och rörelse koncentreras på ett litet område, men de bidraga dock att ej obetydligt minska rörelsen i städerna och verka sålunda till de sednares förfall.

Slutligen må här tilläggas, att allmogens i föregående berättelser omnämnda husslöjder, som inbringa någon förtjenst, ännu flitigt skötas, nemligen i Össbo härad, *tillverkning af vagnar och skrindor* till betydligt afsalu; i Wässbo härad, *vadmals- och ylleväfnader, tillverkning af sigtar och säll*, samt mera allmänt af *laggkärl* och i mindre mån *väfskedar, trädskor* och *simpla väggur*; hvaremot *ståltråds-dragningsarne* mindre verksamt bedrifvas, hvilket anses såsom fördel mera än skada, helst man trott sig finna att för kringvandringar med denna tillverkning, åkerbruket blifvit försummadt.

5:o Politisk Författning.

Kammarverk. Enligt föregående Femårs-berättelser intages här, att Länets äldsta jordebok är af år 1620, och att den, fastän numera obrukbar, utgör en intressant antiqvarisk bok i Länets Kammarverk. Tabellverket lemna upplysning om Länets hemmantal, och de under sistförflutne fem åren inträffade jordeboksförändringar bestå förnämligast i tillkomsten, dels af redan nämnde nya bruks- och manufaktur-anläggningar, dels af nya tull-

mjölkvarnar eller flere stenpars inläggning i gamla qvarnar, ett byte, och skattläggning af några intagor på Härads-allmanningen Holaveden, samt för öfrigt skatteköp.

Gästgifveriernes antal har icke blifvit ökad, men en hjälp-gästgifvaregård är förändrad till ständigt gästgifveri. Genom det i sista Femårsberättelsen omnämnda, till gästgifvaregårdarne och kronobetjeningen utdelade tryckta sammandrag af författningarne och serskilda föreskrifter som angå skjutsväsendet, har det lyckats tillvägbringa ordning i detta sednare. Att oordningar af annan art ännu existera, måste deremot beklagligen erkännas, hvilka hafva sin mesta, om icke enda grund i den gästgifvarne medgifna rättigheten till brännvins försäljning i minut. Då författningarne lemna åt gästgifvarnes val att begagna eller afsäga sig denna rättighet, så är derigenom erkändt, ätt, för resandes behof, brännvin ej nödvändigt bör finnas på gästgifvaregårdarne. Genom Kongl. Förordningen af den 6 Augusti 1841 tilläts, ätt å gästgifvaregårdarne brännvin må utminuterat, ej såsom förut allenast ätt resande och vägfärande, utan till allom i gemen, blott mat finnes ätt tillgå för den det begär. De äro sålunda legaliter förvandlade till ordentliga krogställen, hvarest ej allenast kringvandrande tiggare och gesäller i brännvin förtära sina genom trug och pock insamlade allmosor, utan äfven ungdomen, både den som i skjutsningar användes och den i grannskapet boende, inledes i fylleri och dobbel. Gästgifvarne, som skulle upprätthålla ordning på gästgifvaregårdarne, blifva af intresse oordningarnes verksamaste befordrare, ty ju mera brännvin de kunna utminutera, desto större blir deras vinst, som i allmänhet icke är obetydlig, emedan för gästgifveri-näring betalas stundom i arrende 2 å 300 R:dr R:gd. Man vågar derföre tro, ätt genom indragning af nämnde rättighet ätt stort stég vore taget till förekommande af det moraliska fördärf, hvilket anses såsom skjutsningsväsendets följeslagare.

För resandes och snällposternes fortskaffande utgå årligen inom detta Län, efter medelberäkning, 52,000 hästar. Äntages ätt med hvarje häst skjutsas 1 $\frac{1}{2}$ mil, så blifver totalsumman af skjutslegan efter 16 sk. milen 26,000 R:dr Banko. Det tillförene exceptionsvis, af visse lokal-förhållanden beroende omdöme, ätt skjutsningen ätt en tunga, icke en näring, börjar likväl blifva mera allmänt, sannolikt af den anledning, ätt åkerbruksskötseln nu mera verksamt bedrifves. Om skjutsnings-skyldigheten afskaffades, som

förmodligen då skulle ske allmänt och icke partielt, komme likväl betydliga penningesummor, som nu, oberoende af andra penningeförhållanden, spridas bland allmogen, att ledas åt andra håll.

Huru *postskjutsningen* i Länet bestrides och i hvad mån den anses betungande, nemligen hvad beträffar snällposternes, är i nästföregående Femårs-berättelser anfördt. Klagan förspörjes nu ock öfver den reserv-hemmanen ålagde skjutsningen af paket-posten, som ofta under vintermånaderna, då vägarne äro sämst, är tungt lastad och hårdt frestar hästarne. Då nu mera 2:ne ångfartyg göra reguliera resor imellan Jönköping och Stockholm från medlet af Maj till slutet af Oktober månad, kunde, utau någon afsaknad för denna orten, paket-posten häremellan och Stockholm indragas under nämnde tid, helst den upplysning från härvarande postkontor är lemnad, att under loppet af dessa 5 $\frac{1}{2}$ månader innevarande år, hit ankommit från norra orterna endast 70 betalade paketer och härifrån afgått till nämnde orter 89 st. För Postverket skulle, genom en sådan indragning, ganska säkert flere 100 Rdrs utgifter besparas och de skjutsande få använda sin tid och sina hästar till mera angelägna företag under den brädaste sänings- och bergningstiden. Postkommunikationerne inom Länet anses i öfrigt fullkomligen motsvara behovet, i sammanhang hvarmed man anser sig böra nämna att årligen ankommande poster äro:

Vid Jönköpings Postkontor	1,325.
och vid Eksjö	364.
samt afgående vid det förra	1,352.
och vid det sednare lika med ankommande.	

Till ordinarie postföringen åtgå likaledes årligen 13,568 och till paketpostföringen 1,752 hästar.

Om *Kronoskjutsningen* gäller ännu hvad tillförene blifvit yttradt, nemligen att den såsom sällan påkommande, sedan skjutslegan blifvit förhöjd, icke anses såsom något onus, åtminstone såsom ett högst drägligt.

Krono-brefbäringen, som så vidt möjligt är, bör framgå i raka linier, träffar således endast de hemman, som ligga invid desse, hvaremot längre aflägsse måste lemnas å sido, och häraf uppkomma alltjemt klagomål. Genom en kungörelse af den 28 Augusti 1839 har Länsstyrelsen sökt ordna

brefbäringen på ett sätt, som skulle göra den så litet tryckande som möjligt och officiellt förmäles nu att den känes mindre besvärlig. I samma kungörelse sökte man undanrödja den orättvisa, som på ofvanberörde sätt är förenad med brefbärings-inrättningen, genom tillvägbringande af öfverenskommelser om lämplig ersättning åt kronobrefbävarne från de hemman, som för sitt läge undgå att deltaga i detta onus, hvilket dock endast till någon del lyckades, ty i de fleste sockuar, der pluraliteten ej äro brefbärare, möttes förslaget med nekande.

Inkvarteringen, som lika med krono-brefbäringen träffar endast vissa hemman, anses ännu såsom onerös, ehuru man med tacksamhet erkänner *den lindring, som genom portions-prisets förhöjning blifvit beredd.*

Landtmäteri-statens ökade personal har hittills icke saknat sysselsättning, hvaraf kan slutas till *skiftesverkets* oafbrutna fortgång och att de derom gällande författningar dertill uppmuntra.

Om *Uppbördsverket* och dess nitiska förvaltning af Länets uppbördsmän och redogörare är ingenting att tillägga de föregående Femårs-berättelserne. Visserligen försvåras mer och mer denna förvaltning derigenom, att den utfattiga klassen måste skattskrifvas och debiteras, hvilket föranleder till tidsödande möda för afkortnings-längdernas verifierande, men icke desto mindre har det hittills lyckats de driftige uppbördsmännen, att på redogörelsedagen ej allenast framlägga en ordentlig redovisning, utan ock inom uppbördsårets utgång den siste April restfritt leverera alla vid första uppbörds-stämman uppkomne restantier. Tabellen för landet visar, oaktadt folkmängdens tillväxt, en mindre totalsumma af skattebidrag än samma tabell vid sista Femårs-berättelsen upptager, härledande sig från den vid sista Riksmöte beviljade eftergift i utskylderna under följande rubriker:

Mötes-passevolance.

Lagmans- och Häradshöfdinge-ränta.

Personel bevilning.

Bevilning af arrendatorer och brukare.

Mantals-penningar.

Centonal å Tjenstemäns löner.

Denna skattebidragens minskning kan för landsbygden beräknas årligen till 35,400 R:dr Banko och har med skäl tillgodokommit de hårdt betun-

gade rust- och rotehållarne, och derjemte till förmån för den mindre be- medlade folkklassen i allmänhet, icke obetydligt underlättat utgörandet af personella bevillningen, hvilken, enligt hvad föregående femårs-berättelser i innehålla, såsom en penningeskatt i denna orten, med mesta svårigheten in- kasseras. I anseende till missgynnande konjunkturer för ortens hufvudnä- ringar har likväl under sednare åren äfven de minskade skattebidragen icke utan ansträngning å folkets sidå ingått. Af tvångsmedels användande göres dock sällan behof i denna ort, hvarest allmogen betraktar skatternas ordent- liga utgörande såsom hederssak, och lyckligtvis hörer det ännu till sällsyn- ta undantag, att för kronoutskylder utmätt pant försäljes.

Den andel af skatteminskningen som kommit på embets- och tjenste- mäns lott, är allt för ringa att kunna kallas lindring eller jemkning i den till ett oskäligt belopp af lönerne utgående bevillningen.

Hvad i föregående femårs-berättelser blifvit yttradt om de olika skatte- titlarnes mer och mindre tryckande beskaffenhet: att bevillningen, såsom en följd af gällande taxeringssätt, i orättvist förhållande drabbar egendomsvär- det samt embetsmannalönerne, mer än den rörliga förmögenheten, luxen och öfverflödet: att derigenom uppstår ett missförhållande emellan städer- nes och landets skattebidrag och slutligen omdömet om de sednares total- summa äger ännu sin tillämplighet.

Polis. En Kronofogde på ungefärligen hvar 16 qvadratmil och en Kro- nolänsman på hvar 3 eller 4 mil, utan något af staten lönadt bidräde, för- valta polisen jemte exekutions-verket och den invecklade ansvarsfulla upp- bördens af statsbidragen, hvilka sednare åligganden ensamt för sig taga desse tjenstemäns hela arbetsförmåga i anspråk. Uppsigten å vägars och broars underhåll samt å gästgifvaregårdarne och häradsfängelserne får väl icke el- ler försummas, men polismaktens öfrige funktioner till allmänna säkerhetens betryggande måste helt och hållet blifva en bisak. Tvister som uppkomma vid folksamlingar afgöras också vanligen genom blodiga slagsmål, som fort- sättas till dess det svagare partiet är beseградt. Vid nästa sammankomst utkräfvcs hämnden på samma sätt, om man lyckats att till sitt biträde vin- na starkare armar. Väl mellankommer lagföring, stundom ock mer eller mindre betydliga penningeböter och de ringa aktade fängelsestraffen, men sjelfhämnden fortgår sedan med ökad intresse. Sådana tilldragelser före- komma å landtmarknaderne i Länet, hvarest Länsmännen visserligen äro

närvarande, men utan annat handräckningsmanskap än fjerdingmän och några bönder, för tillfället titulerade såsom marknadsvakt, hvilka äro intresserade af och sällan afbryta; men ofta deltaga i handgemänget, måste han, om ej föreställningar förmå att dämpa stridens hetta, låta bero vid att anteckna de verksammaste kämparne. Sker rån eller stöld, så blifva sällan våldsverkarne eller tjuvarne förföljde och efterspanade på färsk gerning, om icke Länsmannens hemvist är i granskapet. Oftast erhåller han efter en eller två dagars förlopp rapport om händelsen, rapporterar den i sin ordning till Kronofogden och denne till Läns-styrelsen, hvarpå följer en allmän efterlysning; men våldsverkarne hafva emellertid i all trygghet fortsatt sin väg till nya bedrifter. Någon gång begifver sig väl bönden sjelf åstad att gripa tjuvarne och åter eröfra sin förlorade egendom, men återvänder merendels med oförrättadt ärende — stundom med blodiga märken efter en förlorad strid med brottslingarne. Förtroendet till polismakten är såsom följd häraf ganska ringa, och ej sällan höres allmogen med enträgenhet undanbedja sig inställelse vid tinget, såsom angifvare emot en ertappad tjuv, af fruktan att derföre få plikta med en ny hemsökelse. Brottmåls-historien har ock exempel, som visa att en dylik fruktan icke är utan grund. En tjuv, dömd och insatt till lifstids fängelse, lät genom en till hemorten från garnizonstjenst återvändande soldat tillsäga en bonde, ifrån hvilken han stulit ett par hästar, men emot löfte om en penningesumma återförskaffat i bondens våld, om betalning af nämnde förmenta "hedersskuld", med hotelse, att annars snart komma till orten och först beskatta samme bondes hus. Den seduare fogade sig ej efter anmaningen, men tjuvven höll också ord — rymde innan kort, borttog bondens penningar och redbara lösegendom och plundrade flere bemedlade hus i orten innan han föll i kronobetjeningens våld. Hundradetals personer, som valt landsvägen till hem och tiggeri till näringsyrke, genomströfva Länet och fordra med trug och pock hvad dem lyster på de enstaka gårdarne, väl vetande att ortens ende polistjensteman endast af en missgynnande tillfällighet kan komma i deras väg. Folket vet detsamma och fogar sig alltså efter de ovälkomna gästernas anspråk, så vidt de kunna uppfyllas. Men denna skildring af säkerhets-polisens närvarande ståndpunkt, som kunde varieras snart sagdt i oändlighet, bör afbrytas. Man ville egentligen återkomma till polistjenstemännens på landet och framför allt Kronolänsmännens rättmätiga klagan öfver deras aflöning — under all jemnförelse knapp och otillräcklig, relativt till deras viktiga befatningar.

I följd

I följd af dessa utgöra Krono-Länsmännen den nedersta länken emellan Regeringen och folket, med hvilket sednare de hafva en mångfalldig och hvardaglig beröring. Allmänna ordningen inom en ort, hvarmed trefnaden står i närmaste samband, är hufvudsakligen beroende af dessa tjenstemäns nit, skicklighet och moralité. Det lärer således vara af vigt, att till dessa tjänster kunna antaga personer med bildning och moraliskt värde. Statskloket synes ock fordra att de så lönas, att de hafva en någorlunda oberoende utkomst. Efter den vid sista Riksdag beviljade förhöjning utgöra Länsmans-lönerne kontant anslag och beräknad afkomst af boställen der sådana finnas 200 R:dr Banko; det gör en dagspenning af 26 sk. och icke fullt 4 r:st. Vid den nya regleringen inom detta Län uppkom dock för Länsmännen en brist af fulla lönen; men Läns-styrelsens hemställning att återstoden måtte anordnas af statsmedlen, kunde af Stats-Kontoret icke bifallas. Det är förut yttradt att allmogon icke mera fyller bristen, och att gåfvor icke eller mera tagas, och man kan nu tillägga att sådana uppdrag, såsom auktioner och bouppteckningars hållande m. m., hvilka förut nästan uteslutande lemnades åt Länsmän och inbragte åt dem någon förtjenst, hafva öfvergått på andra personer.

En Kronofogdes lön och öfriga inkomster af tjensten, kunna här i Länet vanligen beräknas till 1,000 å 1,200 R:dr Banko. Göromålens till en del redan antydde vigt och myckenhet, som äro i ständigt tilltagande, öfverstiga ej allenast en persons arbetsförmåga, utan göra minst en, ofta flere personers ständiga biträde oundvikligt. Desse medhjelpares underhåll och aflöning måste alltså ansenligt minska löne-inkomsten, som utan afseende härå, betraktad endast i förhållande till ansvarigheten för inkassering och redovisning af en uppbörd af cirka 60 å 70,000 R:dr Banko, i allt fall är mycket för ringa. Hvad här är yttradt om Kronofogdar, gäller i det hela äfven om Härads-skrifvarne, hvilkas lön och inkomster af tjensten kunna anses till $\frac{2}{3}$ emot Kronofogdarnes. Vid sista Riksdag beviljades väl åt dessa tjenstemän ganska rundliga pensioner; men vilkoren för deras ernående — 40 tjenstår och 65 års ålder, hafva satt Statsverket temligen i säkerhet för många utbetalningar af detta slag, sedan den nuvarande uppsättningens äldre tjenstemän med döden bortgått. Slutligen hör ock här nämnas, att genom Kronofjerdingsmans-lönerne indragning till Statsverket, utöfningen af Kronobetjente-sysslorne blifvit ansenligen försvärad. Så länge Fjerdingsmännen, hvilkas biträde vid krono-restantiernes indrifning, truppers inqvartering

och flere mindre handräckningar är oundbärligt, njöto lön, saknades aldrig skicklige personer att dertill använda och de bibehöllo, med ett visst anseende af tjenstemän, befattningen i många år, samt vunno derunder nödig bekantskap med ärenderna; men sedan lönerna indrogos och fjerdingsmanskapet började årligen ombytas, har det antagit utseende af ett onus, som är förhatligt. Det stannar stundom på personer, som ej ens kunna läsa en skrifven ordres, än mindre exequera den, hvilket föranleder en mängd af oredor.

Allmänna fattigvården utgör ett ämne, med hvilket man på flera ställen i denna och föregående Femårsberättelser föres i oundviklig beröring. Det visar sig nemligen att ur vissa ekonomiska och politiska förhållanden pauperismen organiskt tillväxer och ur pauperismen brott och laster, samt att fattigdomen och brotten vexelvis befrämja hvarandra. Orsakerna härtill har man ock i föregående Femårsberättelser sökt visa, såsom varande till en stor del af andlig natur, och att således det onda icke med blott materiella medel kan botas; att någon ny väg till detta mål icke kan banas, utan att man måste återgå till det gamla, nemligen allmänna lefvernets förbättring. På desse anvisningar anser man sig böra lägga ökad vikt, och för öfrigt icke ingå närmare undersökningar af en fråga, som efter långvarigt begrundande af den stora Kommittén för Fattigvårds-anstalterna i Riket, blifvit i dess afgifne underdåniga utlåtande afhandlad på ett sätt, som lemnar bästa ledningen för en ny lagstiftning i detta och hit hörande ämnen.

Vidare vågar man hänvisa till föregående Femårs-berättelse angående vissa brister, som nog allmänt vidlåda fattig-försörjningens organisation i denna landsort, med tillägg likväl, att enligt officiella uppgifterna, ytterligare en kommun, nemligen Willstads församling i Wässbo härad, tillämpat principen af en med arbetskyldighet förenad fattigvård och afskaffat tiggeriet.

Det ojämförligt större antalet socknar besörja fattigvården på gammalt vis, genom utdelande af spannemål, sofvelvaror och penningar åt ständige eller tillfällige understöds-behöfvande, genom orkeslöse och utgamle personers vårdarne och underhåll i fattighusen, och ändtligen genom fattighjonens försörjning i fastställd ordning vissa dagar på hvarje gård. Antalet af tillfällige understödstagare ökas eller minskas efter omständigheter, och kan

alltså icke bestämmas. Alla underrättelser öfverensstämma dock deri, att så väl dessa som de verkliga fattighjonens årligen ökas. I brist på fullständiga uppgifter kan totalsumman icke här bestämdt angifvas, men det torde tillåtas att från ett exempel draga slutsatser till förhållandet i det hela. I Wässbo härad, visserligen det af naturen mest vanlottade i Länet, men hvars innevånare till och med i Småland utmärka sig för sina små behof och sitt ytterst tarfliga lefnadssätt, funnos år 1837 verkliga

fattighjon	347.
år 1842 deremot,	440.
tillökningen utgör således	93.

Femårsberättelsen af den 31 December 1838 antager totalsumman af fattighjon i hela Länet till 2,836 och som tillökningen öfverallt fortgått i samma proportion, som i Wässbo, hvilket utan öfverdrift kan antagas, skulle alltså totalsumman för år 1842 blifva 3,596, eller ungefär $\frac{1}{4}$ af hela befolkningen. Utan ökade omsorger för egna fattige, måste denna landsort, som genomskäres i flera riktningar af allmänna landsvägar, vidkännas olägenheten att underhålla den jemnt sig ökande hopen af utstruket och förfuskadadt krigsfolk, lösdrifvare och gesäller, hvilka under deras kringvandringar, efter hvad redan är yttradt, icke mera tiggas om almosor utan fordra dem såsom rättighet. En fattig Komminister i en aflägsen del af Länet försäkrade mig, att han icke kunde uppskatta sine årlige kontributioner till nämnde vandrande folkkläss till mindre än hvad en fullvuxen drängs underhåll och aflöning kostar.

Hälsovården. I fortsättning af hvad sista femårsberättelsen härom innehåller, tillägges att den tid af 5 år, hvarunder, såsom ett försök till ytterligare befrämjande af menighetens hälsovård och sundhets-polisens vidmakthållande, Provincial-Läkarne genom opåkallade reseturer blifvit satte i en tätare och mera verksam beröring med menigheterna tilläudagick med 1841, och enligt då till Socknestämмо-protokollen afgifne yttranden voro de fleste församlingar ej allenast belätne med denna anstalt, utan önskade ock densamma fortfarande, dock så att reseturerna måtte, om möjligt vore, ske två och icke såsom förut, blott en gång om året. Jag har i anledning deraf och på flere andre skäl, till Eders Kongl. Maj:ts nådiga afgörande hemställt huruvida icke dylike sockneresor borde fortfara.

På *Läns-Lazarettets* förbättring hafva under sistförflutne fem år ej obe-

tydliga kostnader blifvit gjorde. År 1840 anskaffades 60 stycken nya sängar med jerngaflar för 516 R:dr 5 sk. 2 r:st., och klädespersedlar inköptes för 347 R:dr 40 sk. 8 r:st.; varandes förrådet nu så tillräckligt att de flesta patienter vid inträdet inom Lazarettet kunna utbyta sina egne kläder, emot mera passande sjukdräkter. Påföljande året reparerades byggnaderne med en kostnad af 916 R:dr 25 sk. 4 r:st. och år 1842 inköptes nya chirurgiske instrumenter för 125 R:dr 32 sk. allt B:ko. På Lazarettet och Kurhuset hafva blifvit vårdade år 1838 348.

„ 1839 377.

„ 1840 326.

„ 1841 310.

„ 1842 407 patienter.

Inrättningen bibehåller således sitt förut, med afseende å patienternes ömma vård, rättvist förvärfvade förtroende, och det är med tillfredsställelse man kan tillägga, att ingen patient, som varit i verkligt behof af Lazarettsvård, och dertill blifvit anmäld nekats att inkomma på Lazarettet. Kurhusafgiften har, oaktadt ovannämnde kostnader, ej behöft något år ökas öfver 3 sk. och de uppkommande öfverskotten på desse medel hafva, med Pröfnings-kommitteernes berömliga bifall, blifvit använde till Lazarettets underhållande, hvartill för öfrigt ingår räntorne af Inrättningens utlånte kapitaler.

Läns-styrelsen har länge insett, att större delen af Länets aflägsse boende innevånare gå miste om de förmoner denna vid Residens-staden förlagda inrättning erbjuder, och att häri ligger en orättvisa, så vida som Kurhusafgiften utgöres lika på alla orter; men vid tillvägbringande af en förändring härutinnan, måste man försigtigtvis tillse, att icke derpå följer söndring och upplösning. För att kunna beräkna huru vida det vore verkställbart, utan allt förstora kostnader, att vid Provins-Läkare-stationerne Eksjö och Wernamo förlägga Filial-Lazarett för ett inskränktare antal sjuksängar, har jag från Läkarne derstädes infordrat nödiga upplysningar, hvarest denna för Länets hälsovård viktiga angelägenhet skall vidare tagas i betraktande.

Dödliga eller elakartade smittsjukdomar hafva under sednare qvinquennium ej hemsökt Länets. År 1842 företer dock här så väl som mång-annorstädes ett i sjukdomshistorien sällsamt fenomen, nemligen den så kalla-

de Choræa Siti Viti, nu vulgariter "Predikosjukan." Den spridde sig med förvånande hastighet och ett förut här och der rådande godartadt religiöst svärmeri, upplammade till en oroande fanatism. Både för sjukvården medelbarligen och för allmänna ordningens betryggande, påkallades från Kommuniteterne Läns-Styrelsens verksamma biträde, och man sökte lemna båda delarne efter bästa förstånd, i förra hänseendet efter rådplägning med Läkarne. Läns-Styrelsens för tillfället utfärdade allmänna påbud hafva både blifvit i tidningarne underkastade granskning, som utfallit med olika resultat, och i laglig väg öfverklagade, samt blifvit i första instantien godkände. Sedan sjukdomen upphört, är menige man öfvertygad att fysiskt lidande verkligen varit första ursprunget till densamma, äfvensom man kommit till visshet, att icke allenast religiöst svärmeri, utan jemväl egennyttan med flere passioner sednare spelte en måhända större role än sjukdomen i de bekymmersamma uppträderna.

Den läkare, som längst och verksammast egnade sig åt sjukbehandlingen, har i tryck allmängjort sina derunder gjorda iakttagelser, till tjänst för medicinska vetenskapen.

Vid 1838 års slut hade *Smålands Privat-banks* verksamhet endast fortgått i 15 månader, så att man af resultaterna då ännu icke kunde sluta till dess verkningar på provinsens näringar. Nu deremot, med en femårig erfarenhet till grund, kan ett omdöme häröfver med mera säkerhet vägas, dock icke förr än en öfversigt blifvit lemnad af bankens operationer. Den sista Decemcer 1837 utgjorde bankens utlåningar 450,000 Riksdaler, deraf 320,000 på diskont och 130,000 på kreditiv. Af desse hade Central-Kontoret, som är förlagdt i detta Län, utlånte på diskont 116,000 R:dr och 61,000 på kreditiv. Från denna tid till år 1840 voro utlåningarne i successivt tilltagande, och uppgingo då per medium under året till 1,873,757 R:dr, deraf Central-Kontoret disponerade cirka 700,000 och Afdelnings-Kontoret återstoden. Under år 1841 bibehöllo sig utlåningarne nära nog på samma punkt som 1840, men under år 1842 skedde en indragning, så att utestående beloppet då per medium utgjorde 1,692,230 R:dr, hvaraf 600,000 vid Central-Kontoret. Den sålunda verkställda indragningen drabbade särdeles personer utom Småländska provinsen, och var framkallad genom den i penningeförhållanderne i allmänhet uppkomna kris. Sedermera hafva ytterligare indragningar blifvit nödiga, så att utlåningarne under år

1843 per medium endast utgjorde 1,500,000 R:dr, deraf vid Central-Kontoret omkring 550,000 R:dr.

I början af bankens verksamhet var diskont-rörelsen betydligt öfvervägande, men sedan allmänheten hunnit blifva bekant med de ojemnförigt större fördelar, som kreditiv-rörelsen erbjuder, hafva dessa rörelsegrenar något närmat sig till likhet i beloppet. Då kreditiv-rörelsen nästan uteslutande begagnas af affärsmän eller ståndspersoner, och Bank-styrelsen i allmänhet varit sparsam med utlemnandet af lån till allmogen, har förhållandet emellan ståndspersoners skuldsättning och allmogens varit sådant, att de förra disponerat omkring 87 proc. af bankens kapital, de sednare deremot endast 13 proc. Direktionen har sökt leda kapitalerne förnämligast till näringsarne, men icke dess mindre hafva bankens understöd i andra riktningar blifvit använde endast för underhållande af yppighet och lyx, likasom de inom närings-klassen icke sällan framkallat obetänksamma spekulationsföretag — missbruk, som dock icke få tillskrifvas förvaltningen. Lagsökningarne vid bankens alla kontor hafva förhållit sig på följande sätt:

Vid 1838 års slut berodde på indrifning	11,280 R:dr	hos	24	personer.
1839	37,679:	9. 4. „	93	„
1840	30,447:	4. — „	76	„
1841	24,177:	46. 10. „	74	„
1842	52,989:	4. — „	125	„

I proportion till lånebeloppet hafva lagsökningarne varit mindre vid Central-Kontoret än Afdelnings-distikterne, men i förhållande till de belopp, som disponerats af ståndspersoner och allmogen, betydligast emot den sednare. Att Direktionen fortfarande varit angelägen att bibehålla Riksmyntskassan i god proportion till de utlöpande sedlarne, synes af nedanstående tablå, hvaraf äfven inhämtas, att Direktionen vid intet tillfälle utgifvit sedlar till så stort belopp, som reglementet tillåter.

Utom hvad redan är nämndt om missbruken af privat-bankens låneunderstöd, kan man vidare påstå, med temlig visshet, att diskont-rörelsen — som i början var dubbelt så stor som kreditiv-rörelsen, och sedermera till och med år 1842 bibehållit en mer eller mindre öfvervigt, troligen därför att den ensam vid opåräknade mindre pennirgebehof kan anlitas — icke på sådana villkor som privat-bankens reglemente utsätter, kunnat vara till någon fördel för idkare af landtbruk, eller mera allmänt sådana närings-

gar, som icke skyndsamt återgifva förlags-kapitalet, samt att bankens sedel-emission, som till och med år 1840 var i jemnt stigande, verkat en stegring i varuvärden och landtmanna-produkter, samt i följd deraf äfven i fastighetsvärden och jordarrenden, som sedermera i återfall hållit jemna steg med sedelmissionens minskning, hvadan ock derest alla de genom privat-banken utlånte kapitaler vid oktroytidens slut skola plötsligt indragas, utan att någon annan låne-inrättning inom provinsen organiseras för att öfvertaga och successive inkassera Privat-bankens fordringar, man icke utan skäl torde kunna antaga, det hafva varit bättre om Privat-Banken aldrig funnits till. Här tillägges en tablå, utvisande Smålands Privat-Banks ställning efterföljande år:

	Tecknings-summa.	Utestående på Diskont-räkning.	Utestående på Kreditiv-räkning.	Summa fordran å Diskont- och Kreditiv.	Insatta på upp- och afskrifnings-räkning.	Behållning af Riksmyn.	Utlöpande Kredit-sedlar.	Ödissponerad fond för ytterligare Sedel-emission
1838 och 1838 per medium	1,280,400	735,346	375,144	1,110,490	149,812	389,088	960,164	431,108
1839 "	1,280,400	999,715	677,335	1,677,050	143,325	676,835	1,870,770	175,015
1840 "	1,482,800	1,118,137	755,620	1,873,757	144,610	751,500	2,104,045	244,057
1841 "	1,482,800	1,055,128	803,422	1,858,550	136,007	629,260	1,957,480	271,237
1842 "	1,484,800	1,011,360	680,870	1,692,230	123,752	489,885	1,657,370	404,015

Det med Eders Kongl. Maj:ts nådiga sanktion bildade *allmänna Brandstods-bolag för abygnader och lösören på landet* omnämndes i sista Femårsberättelsen, men hade då ännu icke trädtt i verksamhet. Detta skedde den 14 Mars 1839 och vid första brandstods-årets utgång den 1 påföljde November hade från 56 Sockne-kommitéer blifvit aflemnade försäkrings-uppgifter till ett värde af 5,373,770 R:dr. Genom oafbrutet tillopp af nya intressenter och äfven, efter sista Bolagsstämman, genom partiel förhöjning af förr uppgifne värden till mera öfverensstämmelse med de verkliga, har total-försäkrings-summan så småningom vuxit till 9,020,720 R:dr, enligt uppgifter från tillsammans 80 sockne-kommitéer. Här af är tydligt, att inrättningen vunnit allmänhetens förtroende. Vid indrifningen af sista årets brandstod, som utgick i 2:ne terminer, i anledning af en straxt före årets

slut inträffad, ehuru icke förr än efter utdebiteringen anmäld, större brandskada, hördes dock från ett och annat håll missbelåtenhet med den drygare utbetalningen, hvilken missbelåtenhet likväl endast inom en enda kommittés distrikt ledde till någon följd, såmedelst att inom Grenna socken uppgifter återkallades för en försäkrings-summa af 70,000 R:dr. Följande tariff visar förhållandet emellan försäkringsvärde; utdebiterade brandskadeersättningar och förvaltnings-omkostnader, samt det belopp, som af desse utgifter belöper på hvarje 100 R:dr försäkringsvärde.

År	Försäkringsvärde.	Utdeliterade brandskade- och förvaltnings-omkostnader.			På hvarje 100 R:dr försäkringsvärde belöper.	
	R:dr.	R:dr.	sk.	r:st.	sk.	r:st.
1839 . . .	5,373,770	2,100	—	—	1	10 $\frac{1}{2}$
1840 . . .	6,043,230	2,622	44	7 $\frac{1}{2}$	2	1
1841 . . .	6,924,930	2,268	47	4 $\frac{1}{2}$	1	7
1842 . . .	7,887,510	12,571	4	1 $\frac{19}{20}$	7	$\frac{1}{3}$

Bland inrättningar på landet märkas äfven nu *Sparbankar*, nemligen 1 i Wernamo, 1 vid Hörle bruk och 1 i Linderås socken. Om den första förmäles, att den räknar sin tillvaro från 1836 och år 1838 hade en insättnings-fond af 2,647 R:dr, hvilken år 1841 ökats till 16,003, men genom uttagningar år 1842 nedgick till 5,920, såsom man förmodar, i följd af den redan då kända penninge-förlägenheten. Om Sparbankerne på Hörle och i Linderås saknas alla detaljunderrättelser.

Socknemagasiner finnas till ett antal af 41; bolags-magasiner 5, och af possessionater bildade magasin för underhafvandes bispringande 3. De sistnämde fonder äro ej uppgifne och för de öfrige upptagas sockne- och bolags-magasiners fonder gemensamt. De utgjorde vid 1842 Års slut 6,921 tunnor 31 $\frac{1}{2}$ kappar af olika sädesslag, och dessutom ett penninge-kapital af 2,808 R:dr 5 sk. 7 r:st. Banko tillhörigt Magasins-inrättningen i Hakarp. Uti de få reglementen, som på sednare tider kommit till Läns-styrelsens granskning eller kännedom tillfälligtvis, har jag funnit stadgadt, att när spannemåls-fonden genom räntevinster hunnit ett bestämt belopp, hälften eller $\frac{1}{3}$ -del alltid skall innehållas, för att vid inträffande missväxt vara att tillgå

tillgå till utdelande af understöd, äfvensom, att efter mindre gyntsamma skördar lånetiden kan på vissa villkor prolongeras; det vill alltså synas, som man gjort en början med dessa inrättnings förändring till undsättningsanstalter, i hvilken egenskap allenast de, enligt hvad i föregående Femårsberättelsen utförligare yttrades, kunna blifva af nytta.

Krogrörelsen på landet hålles ännu inom trånga gränser, ty ej mer än två privilegierade krogar finnas, men den har i stället ett öppet fält vid gästgifvaregårdarne, hvarest den också florerar. Lönnkräveri drifves nu mindre än förr såsom rörelse, men tillfällige försök äro ännu talrika. Det stadgande att köpare i mål, som angå brännvinsförsäljning ej må vittne bära, utgör, såsom ofta blifvit yttradt, det väsendtligaste hindret att utrota ifrågavarande osed.

En *Rättare-Skola* för Jönköpings Län har, efter fruktlösa rådplägningar om ett gemensamt Landbruks-Institut för alla de tre Småländska Länen, blifvit inrättad på egendomen Bjädesjöholm i Östra Härad, som för ändamålet är förpantad. Skolan grundas å ett genom aktieteckning bildadt kapital, och har i nåder fått sig beviljadt ett årligt understöd af statsmedel 1,000 R:dr Bko intill nästa Riksdag. Den öppnades i början af Oktober sistlidet år, och af de personers nit, som öfvertagit ledningen, samt föreståndarens skicklighet har man skäl hoppas, att den skall medföra mycken nytta, genom det lemnade tillfället för allmogens barn att kunna bilda sig antingen för eget jordbruks bedrifvande, eller till rättare vid större possessioner, hvarest de nya landbruksinörierne vanligen först bepröfvas och om de befinnas gagneliga, vidare spridas till allmogen, som först, efter en sådan vunnen erfarenhet, förändrar gamla bruk och vanor.

Hushållnings-Sällskapet, under hvars ledning ofvannämnde Jägareförening och Landbruks-Skola blifvit bildade, har, för att underlätta och utbreda sin verksamhet till Länets alla delar, organiserat 16 filial-afdelningar med sine särskilte ordförander och distrikter, hvilka hafva Hushållnings-Sällskapet i Residens-staden till föreningspunkt. I Sällskapets systemål att utbreda kännedom och öfning uti ett förbättradt jordbruk och landtmanna-industrien, hafva ytterligare 2:ne häften af Sällskapets skrifter blifvit utdelade; expositioner af förbättrade redskap för åkerbruk och landtmanna-slöjder flere gånger ock på särskilda ställen föranstaltade, hvarvid un-

derrättelse lemnats om redskapens konstruktion och användande; proflöjningar hafva blifvit anställda flere gånger dels vid Jönköping, dels vid Eksjö med prisutdelningar till skicklige plöjare; tillfällen hafva blifvit beredde att få köpa pålitlige foderväxtfrön till lättuad vid cirkulations-bruket, som mer och mer vinner förtroende. Anvisningar äro lemnade till begagnande af kalljästfoder i ladugården, rofodling till ladugårdsbehof, till får-afvelns förbättring och fårskötsel. Linkulturen har blifvit uppmuntrad medelst beredande af tillgång till tjenligt linfrö, samt mindre belönings utdelande till skicklige spinnerskor, m. m.

Sällskapet har för öfrigt måst mycket egna sig åt egne ekonomiske angelägenheter och skulle, mer än som skedd, vara till provincens nytta, om det uti sin verksamhet icke vore inskränkt af bristande penningetillgångar, då det icke har någon annan fond än de knappa årsafgifterne af dess Ledamöter. Bland desse seduare befinna sig väl possessionaterne och ett stort antal af den besutne allmogen, men här kan icke påräknas sådane uppoffringar för allmänt gagn, som i *bättre lottade orter* framkallat mera lyckade bemödanden för jordbrukets upphjelpande. Dock måste man erkänna, att intresset för sällskapets verksamhet är lifligt och understödjdes efter förmåga, i hvilken anda flere af Länets innevånare icke mindre än Sällskapets medlemmar utmärkt sig och bland dem förtjenar särskilt nämnas Kapitenen vid Jönköpings Regemente, H. Key, som med nit och ospard möda medverkat till Jägareföreningen och Rättare-Skolan.

I ett så brutet och ojemnt land som Jönköpings Län, framstår såsom ett synnerligt behof, förbättring af *vägarne*. Till sådane förbättringar i trakten af Residens-staden hafva förslager blifvit uppgjorde, men ehuru Länets innevånare af deras realiserande skulle i längden hafva mycken fördel, är ej att förvänta det allmogen, som behöfver använda sin arbetskraft på mera direkt lönande företag, skall finnas villig att dertill lemna bidrag. Statens mellankomst är härvid nödig, ej allenast med understöd, utan ock genom anställande af kunnige personer till arbetsföretagens ledning, helst sådane saknas i orten, hvilket är mindre underligt, då först i sednare tider man i denna del af administrationen börjat använda vetenskapsidkare.

Under sista qvinqvennum hafva vägarne, i följd af tjenliga föreskrifter angående den årliga lagningen och genom Kronobetjeningens uppmärksamhet å denna sednare, förbättrats både i jemnhet och fasthet.

Organisationen af folkskolorne i enlighet med Kongl. Stadgan den 18 Juni 1842, som ännu blott förberedes och åt dessa skolor kommer att gifva utseendet af en alldeles ny institution, må i korthet omnämnas, innan man öfvergår till nästa artikel.

Af Länets 128 socknar hafva 70, mest inom de fattigare trakterne, Mo och Wässbo, samt en del af Össbo Härad, i underdånighet sökt statsbidrag för ofvannämnde ändamål, de fleste dock icke öfver 53 R:dr 16 sk. B:ko årligen. Behovvet af ett slikt understöd kan icke ställas i tvifvelsmål när man ihogkommer, att på desse fattige kommuniteters egen del faller, att förse skolläraren med det öfrige af hans för den orten rundeligt tilltagne löneförmoner, byggnaden och underhållet af skolhuset med inventarier och ändtligen att förse de barn med kläder och kost, under skolgångstiden, hvilkas föräldrar äro antingen oförmögne att fylla barnens ofvanberörde behof, eller finna det bekvämligast att genom tredska eller liknöjdhet kasta en af föräldra-omsorgens tyngsta bördor på kommunen. Antalet af sådane barn kan någorlunda beräknas efter det från Wässbo Härad till ziffran uppgifne förhållandet emellan *backstugusittares* antal till *hemmansägares*, *arrendatorers* och *brukares* samt *indelningshafvares*, hvilket är såsom 19 till 25. De stora förhoppningar, som grundlagt denna nya institution, synes icke delas af folket, och Läns-styrelsens egna åsikter derom, bland hvilka ingick, att någon del af de kostnader, som icke utan ansträngning å kommuniteternes sida, nu göres för inplantandet af ett ytligt bokvett, som i allmänhet icke kan underhållas eller förökas, varit bättre använde på barnens undervisning i de handslöjder och praktiske yrken, hvaraf de i en framtid skola hafva sin utkomst — äro uttalade i det underdåniga betänkande Eders Kongl. Majt behagade infordra öfver Rikets Ständers underdåniga förslag till stadga om folkundervisningen och böra alltså ej här onyttigtvis upprepas.

G:o Städer.

Jönköping, befolkningen uppgick, enligt mantalslängden för år 1842, till ett antal af 4,599 personer, och hade således under sistförflutne fem år ökats med 435 personer. Nativitetens öfvervigt öfver mortaliteten har

varit 21, och antalet af inflyttade följaktligen utgjort 414, hvaraf mästa delen tjenare och arbetsfolk. Inflyttningsbögen hos landtfolket — till en del väckt genom vestra förstads anläggning, som under 3 à 4 år gaf ovanlig arbetsförtjenst åt ett större antal arbetare än staden förut ägde, och beredde ett lättare tillfälle för personer af arbetsklassen att uppföra egna boningar — hotar emellertid här som i flere städer med en öfverbefolkning, som vid tillfälliga missgynnande förhållanden, såsom dyr tid, bristande arbetsförtjenst, torde i en framtid lemna talrika aspiranter på allmänt understöd, till våda för städernes i allmänhet bättre än landsbyggdets, ordnade fattigvårds-anstalter.

Någon epidemisk sjukdom har under sistförflutne åren icke varit gångbar i staden. Icke heller har någon ny öfversvämmning inträffat, ehuru hösten år 1842 vattenmassan i Lillsjön och Wettren småningom steg till en ovanlig höjd och när de vanliga höststormarne begynte sitt spel, upp-drefvos Wettrens vågor med sådan våldsambhet emot Storsjöradens uthusbyggnader, att en del af desse och mera allmänt de för vattenhämtning i Wettren anlagde brygger borttrycktes. Efter rådpläging med Chefen för allmänna väg- och vattenbyggnader, uppgjordes af sakkunnig person förslag att, genom en förbyggnad af sten, skydda Storsjö-raden emot Wettrens åverkningar, men det befanns att kostnaden skulle blifva allt för stor och derfore har planen i sin helhet hvilat.

Stadens undervisnings- och bildnings-anstalter omnämnas i nästföregående Femårs-berättelse. Simskolan finnes icke mer, men konsten öfvas flitigt i de staden omgifvande sjöar. Med *Lärdoms-Skolan* kommer, enligt Eders Kongl. Maj:ts nådiga Bref den 1 November 1839, att förenas en fullständig Apologist-skola, med Rektor, 2 Apologist-lärare och lärare i en för begge Skolorna gemensamt förberedande klass, jemte lärare i teckning — så fort lokal för denna skola hinner beredas; dock äro Apologisterne redan i verksamhet, så att endast tillsättande af Rektor och lärare i teckning är beroende på fullbordandet af skolhus-byggnaden, dertill ritning nyligen blifvit af Eders Kongl. Maj:t i nåder fastställd. En Collega vid denna skola är tillika lärare i gymnastik.

Vexelundervisnings-skolan, *Söndags skolan* och *flick-skolan* underhållas af staden och de medel, som af fattigvårds-direktionen förvaltas. I den första undervisas omkring 130 barn af en lärare, som tillika är kate-

ket och på sådan grund njuter presterlig tjänstårsberäkning. Han är jemväl lärare i söndags-skolan, der tillfälle är öppnadt för yngre arbetare vid handtverkerier och fabriker att omkostnadsfritt vinna öfning i skrif- och räknekonst, historia och geografi.

Antalet af elever vid *Militär-skolan* har under de sednare åren betydligt minskats, utan tvifvel af den orsak, att vid de flesta regementen finnas fullt antal surnumerärer, som gör att utsigterna till inträde vid armén såsom Officerare äro ringa, men måhända också derföre, att med så organiserade skolor som denna, en brist i den militäriska uppfostringen synes vara oskiljaktig, den nemligen, att man der saknar medel, att som sig bör vaka öfver elevernes uppförande, äfvensom att bibriuga dem den praktiska bildningen.

Om tillståndet i afseende på sedlighet och laglydnad gäller i det hela, hvad som tillförene blifvit yttrat. Samhället lider visserligen ännu af husfäder och makar, som af mångårig vana så hemfallit under dryckenskapslastens valde, att en återgång till ordentlig lefnad och huslig verksamhet är föga att hoppas; men de bättre lefnadsvanor hos det uppväxande släktet, som önskades i sista Femårsberättelsen, ser man icke blott i perspektiv, utan, åtminstone i någon mån, äfven i verkligheten.

Brottmåls-annualerna för sednaste qvinqvennium likna det näst föregående. Der förekommer ej mera än en person, tilltalad för lifssak, nemligen en för barnamord angifven qvinna, som dock af Eders Kongl. Maj:t till lifvet benådades, och af gröfre brott i öfrigt endast två djerfva inbrottsstölder. Ringare brott emot egande-rätten förekomma deremot mera ofta, och en efter fäng-journalen för år 1842 lemnad uppgift, att häktade personer varit i förhållande till folknummern, betydligast från Jönköpings stad, nemligen såsom 1 till 48, är onekligen ett bekymrande förhållande, som dock något mildras deraf, att bland personer, som blifvit vid stads-domstolarne lagförde, många icke tillhört stadens befolkning.

Burskap å handel innehafves för närvarande af 36 personer, af hvilka 14 idka viktualiehandel och 4 äro bosatte i köpingen Wernamo. De här boende biträdas af 24 bokhållare och betjenter och deras bevillning uppgick sista året till 537 R:dr. Rörelsen synes vara medelmåttig såsom de föregående åren, utom hvad angår handeln med manufaktur-varor, som sjun-

ker till obetydlighet genom det att Stockholms och Götheborgs handlande i mängd besöka marknaderne, dit de medföra fullständiga varulager. Snus-tillverkningen vid 6 fabriker, alla tillhörige handlande, utgör fortfarande den hufvudsakliga grunden för ägarnes välstånd och föremålet för de betydligaste affärerna på stället. Spannemåls-handel har varit de sednare åren af någre idkad, dock ej i större skala, och spekulationen synes äfven hafva vändt sig åt skepps-rederi; ty stadens handlande äro nu mera antingen helt och hållet, eller till någon del ägare af 8 seglande fartyg, som äro af de smärre dimensioner, att de kunna passera kanalerna, och användas till inrikes fraktfart. För trafiken på hufvudstaden begagnas utom det förut nämnda, ett bolag här tillhöriga ångfartyget Kommendör-Kapten, ett annat ångfartyg kalladt Östergöthland, hvilka, så länge årstiden det medgifver, underhålla kommunikationen med nämnde stad, hvar femte dag. Befraktingar direkte på utrikes ort äro icke mera att här påräkna. Brunsten och takstickor, förr de enda och obetydliga föremålen för ortens export, kunna förmodligen nu mera härifrån icke med fördel utföras, och det jern som här vågföres, finner afsättning hos de större exportörerne i Götheborg.

Sjöfarten synes hafva vunnit någon förkofran, enligt hvad hamn-inkomsterna föranleda, hvilka under sistförflutna fem år varit i jemnt stigande och tillsammans utgjort 21,553 R:dr. Dessa medel äro, med undantag af 2,400 R:dr, som till fond för framtida större reparationer, med 400 R:dr årligen blifvit reserverade och hittills icke behöft anlitas, anväude till aflöning, hamnens underhåll och smärre reparationer, jemte afbetalningar å de lån, som dels i Rikets Ständers Riksgälds-kontor och dels hos enskildta personer, emot Borgerskapets äldstes förbindelser, fått upptagas för arbetets fullbordan, hvilka lån om få år varda slutligen godtgjorde.

Nästlidet års mantals-längd upptager: af de under skrå lydande 106 handtverks-mästare med 66 gesäller och 132 lärlingar, för hvilkas borgerliga rörelse en samsamräknad bevillning af 791 R:dr 24 sk. varit påford. Under Hall-rätt lydande handtverkare: 2 färgare, 3 spegel-fabrikörer och 3 urmakare med 7 Gesäller och 13 lärlingar; bevillningen för dessa uppgick till 99 R:dr, och närings-idkare icke lydande under skrå eller Hallrätt. 1 apothekare, 4 bagare, 9 bryggare, 2 källarmästare, 4 slagtare, 7 spis-qvarters-idkare och 2 sockerbagare med 36 arbetare, af hvilka bevillning sistlidet år blifvit erlagd till belopp af 237 R:dr 24 sk.

Borgerskapets ekonomiska ställning anses icke de sednare åren hafva försvagats. När flit och sparsamhet förenas med erforderlig skicklighet i yrket, kan handtverkaren i allmänhet påräkna en tårflig bergning; men en hastig förkofran, eller solid förmögenhet är sällsynt, då ärftda medel dertill icke lagt grund. I vissa yrken förnimmes brist på arbete och afstättning, en enkel följd af förtjenstens fördelning på flere idkare, än som deraf kunna vinna utkomst.

Privat- och Sparbankens lånetillgångar anlitas betydligt af stadens innevånare, men oaktadt, efter tillkomsten af den förra, fastighets- och varuvärden genast uppjagades och först nu kunna anses, de förra på kulminations-punkten och de sednare, hvad landtmanna-produkter angår, i fallande synes någon öfverdrifven spekulations-anda eller skakning i affärs-förhållanden icke hafva varit på stället derigenom framkallad. Om förmånen för närings-idkare utaf de af Banken lemnade understöd, åberopas hvad förut är yttradt. Sparbankens lånerörelse, nu mera öfverstigande 100 R:dr Banko, är deremot för samhället af vigt och de derifrån lemnade försträckningar till stadens innevånare, för närvarande uppgående till 49,370 R:dr, deraf 20,670 R:dr mot in-teckning i fast egendom, utgöra för flera stående forlagslån både till byggnads-företag och borgerlig rörelse. Hela summan är fördelad imellan några och sjuttio gäldenärer.

I allmänna utskylder har en icke obetydlig nedsättning ägt rum, dels genom förändrad reglering af städernas båtsmanshåll, enligt Kongl. Maj:ts Nådiga Bref af den 21 September 1839, på grund hvaraf vakans-afgift erlägges för 5 $\frac{3}{4}$ man, i stället för de tillföreens på staden indeldte 16 man, och till följd hvaraf samma afgift minskats med omkring 450 Riksdaler Banko årligen, dels genom upphörandet af sterbhus-procent och centonal, samt lindring i personel bevillning och mantals-penningarnes utgörande; denna nedsättning beräknas till 1,625 R:dr årligen.

Stadens inkomster, hvaribland icke ingår tolag, utgjorde — utom hamn-, bro- och lastage-afgifter, hvilka ingå till hamn-kassan, ställd under förvaltning af en särskild Direktion, för ändamål hvarom, jemte desse inkomsters belopp, upplysning här ofvan är meddelad — sistlidet år 5,609 R:dr, och utgifterna uppgingo till 5,146 R:dr, samt dessutom under särskildta utgifts-titlar 5,280 R:dr, eller inalles 10,426. Skillnaden ersättes genom medel, som stadens innevånare sammanskjuta efter af dem sjelfve fast-

ställda grunder. Förvaltningen af stadens finansiella och ekonomiska angelägenheter är, sedan början af år 1838, anförtrordt åt en Drätsel-Kommision, som med nit och ordning vårdar och besörjer sina viktiga åligganden, lyckligtvis hitintills ostörd af sådana samhälls-olyckor som de staden åren 1834 och 1835 öfvergångna choleran och eldsvåda, deraf nu mera några direkta olägenheter icke förmärkas. Stads-kassan häftar för endast 400 R:dr Banko skuld.

Stadens fattigförsörjning förvaltas, efter enahanda grunder, som närmast föregående åren varit följde, enligt det af Eders Kongl. Maj:t den 27 Juli 1836 fastställda reglemente, deri genom Nådig resolution den 12 Maj 1840 några förändringar, hufvudsakligen i afseende på utväljande af Direktionens ordförande, tillkommit. Erfarenheten synes bekräfta riktigheten af de här gällande reglementariska stadganden och af antagne grundprincipen att allt understöd bör, så vidt ske kan, af den hjälpsökande återgäldas med arbete eller annorledes.

Enligt ett år 1838 fattadt socknestämмо-beslut nedsattes årliga fattigvårds-bidragit till 10 procent af bevillning efter 1 och 2 art. och 4 sk. af hvarje mantalsskrifven person, hvilka jemte förut bestämde 16 sk. Banko af hvarje tomt, således utgjort ordinarie bidrag till fattigförsörjningen. Sterbhus-procent och räntor å förut samlade fonder borde fylla hvad derutöfver erfordrades, men, då sådant icke inträffat, utan kapitalerne årligen måst tillitas, hafva vid Majstämman detta år stadens innevånare funnit sig föranlåtne att till ungefär dubbla beloppet höja afgifterna af person och bevillning till likhet med hvad före 1838 utgått.

Inkomsterna upptagas i räkenskaperna för ifrågavarande fem år till 22,895 R:dr 11 sk. och utgifterna till 24,487 R:dr Banko.

Den kapital-förlust kassan under dessa år lidit, har varit föranledd ej mindre af ofvanomförmälte nedsättning i afgiften, än äfven förhöjda portions-priser, samt ökad antal fattighjon å försörjningshuset och värnlösa barn, som af församlingen uppfostras, derföre kostnaden utgjorde år 1838 R:dr 942 men 1842 R:dr 1,219 Banko.

Stadens polis och vaktbetjening har under sednare åren icke vunnit an-
nan

nan tillökning, än den i följd af vestra förstadens tillkomst erforderliga förstärkning af brand- och nattvakter med 6 man, hvilka, lika med de för staden förut antagne 18 man erhållit förhöjd aflöning med 33 R:dr 16 sk. Banko hvardera.

Såsom vidtagne nya försigtighetsmått emot eldsfara kan räknas bildandet af en frivillig brandkorps, disponerande 3 egna sprutor och en Privatbanken tillhörig, icke större än att de af 2 eller 4 man kunna transporteras, samt öfverenskommelsen emellan husägare och ståndspersoner jemte ledamöterna i frivilliga brand-korpsen, att, vid inträffande storm och marknads-tillfällen patrullera nattetid inom hela staden.

En städernas gemensamma inrättning, till hvars bildande undertecknad, med biträde af flere för saken nitälskande män, lyckats väsentligen medverka, nemligen städernas allmänna bolag till brandförsäkring af losegendom, har i Jönköping sin Central-styrelse. Total-försäkringssumman uppgår nu till något mer än 21 millioner, hvaraf torde kunna slutas, att inrättningen redan i sin början tillvunnit sig ett förtroende, som gifver hopp att bolaget genom tillkomst af än flere delägare, skall vidare tilltaga i styrka. En så viktig och vidt omfattande, samt hittills oförsökt inrättning kunde dock svårigen till en början så organiseras, att alla de olika intressena funnos nöjaktigt iakttagne, och det lär derföre icke förekomma underligt, om vid den bolagsstämma, som efter första Brandstods-årets utgång forestår, förslager komma att göras till ändringar och tillägg uti det för bolaget den 30 Augusti 1842 nådigst fastställda reglementet. Bolaget har emellertid beredt en trygghet mot förluster, som vid inträffande eldsfara åt släckningsarbetet bör gifva en förut otänkbar kraft och enighet.

Sjukvården i Jönköping besörjes af 4 praktiserande Läkare, af hvilka likväl Stadsläkaren är hindrad besörja de stundom i legalt hänseende i staden förefallande göromål, hvilka af öfrige läkare i allmänhet måste förrättas.

De tvenne helsobrunnarne i stadens grannskap besökas mindre än förut. Ett badhus vid Munksjön är nu mera tillhörigt enskildt person, sedan bolaget, som detsamma uppfört, derpå upplöft och förlorat hela det tecknade aktie-kapitalet.

Ekesjö. Folkmängden utgör enligt 1842 års mantals-längd alldeles samma antal som 1837 eller 1,691 personer, oaktadt åtskillige ståndspersoner under tiden inflyttat till staden. Förhållandet emellan skattskyldige och skattfrie har deremot undergått en ofördelaktig förändring i thy, att sednare antalet nu utgör 151 mera än år 1837, hvaribland barn endast 36. Sedligheten fortfar att förtjena loford och vid marknader och andre sammankomster i staden förefalla få oordningar, hvilket tillskrifves allmogens och arbetsklassens, efter de bildade klassernas föredöme, minskade bruk af spritdrycker.

Undervisnings-anstalerna äro desamma, som sista Femårs-berättelsen upptager, nämligen: en lärdoms-skola med en Rektor och en Kollega, och en lankaster-skola. Till olägenhet för orten, som är folkrik och aflägsen från andra städer inom Stiftet, motsvarar lärdomsskolan, som för den förberedande undervisningen behöfde mer än en lärare, icke sin bestämmelse, hvadan föräldrar, som önska gifva sina barn en mera grundlig litterär uppfostran, sände dem till andra läroverk. Lankaster-skolan begagnas af omkring 50 medellösa barn, hvarförutan åtskilliga enskilda personer sysselsätta sig med den första barnundervisningen.

Borgerskapet utgjordes år 1842 af 7 st. handlande och 74 handverkare. Desse sednares bestånd är, såsom vanligen i uppstäder, beroende på den afsättning de kunna bereda af sina tillverkningar bland innevånarne i den omkringliggande landsbygden; men denna är snart sjelf till öfverflöd försedd med idkare af de för en uppstad egentligen sig lämpande yrken, hvilka idkare nedsatt sig under skydd af fabriks- och manufaktur-författningarne; derfore, och i följd af den obegränsade rättigheten till burskaps vinnande, som, med ändring i Magistratens beslut, i Kongl. Kommerce-Kollegium beviljas, befinna sig handtverkerierna i synbart aftagande, och endast genom Borgerskapets utmärkta arbetsamhet och sparsamhet har ett ännu större förfall hittills kunnat motverkas. De af borgerskapet, som genom arf eller under bättre konjunkturer kunnat förvärfva några tillgångar, använda alltså dessa till inköp af jord, med hvars skötsel de sig sysselsätta.

Af privilegierade fabriks-inrättningar inom staden, nämligen 1 för vaxljus, 4 för snus, 1 för spegel och 1 för vagnfabrikation, bedrifvas endast 2, nämligen vaxljus-fabriken och 1 snus-fabrik. Spegel-fabrikören biträder med

fönsters insättning och vagnfabrikanten, en f. d. smedslärling, med hvarje-handa smärre smides-arbete.

Stadens sparbank synes icke fullkomligt uppfylla sitt ändamål. Den stiftades i början af år 1836 och vid slutet af år 1842 uppgick fonden till 36,716 R:dr, deraf delägarnes insättningar till 35,716 R:dr och bankens egne tillgångar till 925 R:dr. Utaf det insatta beloppet anses icke öfver en tiondedel tillhöra arbetsklassen; det öfriga är insatt af bemedlade personer, dels för egen räkning och dels för deras barn. Men det är icke sparbankernas ändamål, att det bemedlade folket skall intränga i deras rörelse.

Fattigvården handhafves af en direktion, en bokförare, en föreståndare för fattighuset och en fattigvårdare för hvardera af stadens 4 qvarter. På fattighuset erhålla 16 utgamla sjukliga och orkeslösa underhåll. Åt öfrige verkligt behöfvande tilldelas, genom fattigvårdarne, hvar inom sitt qvarter, tillräckligt understöd. Kostnaderna hafva årligen uppgått till 1,333 R:dr 16 sk. B:ko, som utgjorts med 580 R:dr räntemedel å fattigkassans donerade kapitaler 8,800 R:dr och återstoden genom sammanskott debiteradt å stadens innevånare. Arbets-inrättningen å fattighuset har upphört, sedan det befunnits att den icke kunde fortfarande skötas såsom kommunalbestyr, och att en föreståndares aflöning skulle medföra alltför dryga kostnader. Flertalets mening, att en arbetsinrättning utgör enda medlet att hämma den tilltagande fattigdomen, ofta föranledd af håglöshet och lättja, förmodades dock skola återbringa inrättningen i verksamhet.

Hälsovården besörjes på sätt föregående Femårs-berättelse innehåller.

Stadens skjutsnings-skyldighet utgöres med 24 hästar och är öfverlemnad åt entreprenörer, som kontant uppbära 900 R:dr, deraf $\frac{1}{3}$ drabbar statsjorden och $\frac{2}{3}$ borgerlig näring, hvarförutan entreprenörerne begagna en del i behåll varande donationsjord, som i arrende skall lemna minst 500 Riksdaler Banko.

För allmänna säkerheten nattetid och till förekommande af eldsvåda, patrullera stadens innevåre, jemte den vanliga brandvakten och vid stormväder och under marknader fördubblas denna patrull till 4 eller 8 personer, efter behovet.

Af tabellen inhemtas, att skatteförminskningen i medeltal utgjort 365 R:dr 17 sk. 9 r:st. B:ko årligen.

Grenna, den minsta af Länets städer, till utseendet mera liknande en större vacker by än en stad, hade år 1842 en folkmängd af 747 personer, hvaraf mantalsskrifne mankön 162 och qvinkön 259. Folkmängden har under de sistförflutne 5 åren ökats med 33 personer. Staden har mycken och bördig jord, som brukas på gammalt vis, utan någre anmärkningsvärde förändringar. Åkerbruk utgör också och skall troligen länge blifva innevärnarnes förnämsta yrke. I staden finnes ett Postkontor och 1 apotek, kram- och speceri-handlande 2, hökeri handlande 2, karduanmakare och garfvare 5, gördelmakare 2, kopparslagare 1, handskmakare 1, hattmakare 4, hofslagare 1, krukmakare 1, målare 2, skomakare 3, skräddare 1, svarfvare 1, sämskmakare 1, urmakare 1, färjare 2, bagare 1, bryggare 1 och krögare 2. Flere af dessa handtverkare hafva ingen arbetare sig till biträde och borgerskapets ekonomiska ställning, samt de förhållanden som derpå inverka, äro ännu lika med hvad sista Femårs-berättelsen upptager. Omsättningen med spannemål och viktualier fortfar att vara liflig de så kallade torgdagarne, då allmogen försör sig med sine behofver af handelsvaror och läder, till förmon för kramhandeln och garfveri-handteringen.

Tillståndet i afseende på sedlighet och laglydnad är lika med hvad i föregående Femårs-berättelser uppgifves, och äfven här har genom inskränkning i krogarnes antal, samt genom bildandet af en nykterhetsförening, ett kraftigt steg blifvit taget att lyfta den lägre klassen till en högre moralisk ståndpunkt.

Att förbättra lärarens lönevillkor vid stadens pedagogi, har man med detta årets början åtagit sig en bevilning af 6 sk. B:ko för hvarje mantalsskrifven person.

Stadens hamnbyggnad är i brist på medel, ännu ofulländad och beror på utgången af byggnads-direktionens underdåniga ansökan om bidrag der-till af allmänna medel.

I stället för en oexaminerad, är nu en examinerad Bataljons-Läkare bosatt i staden.

Fattigförsörjningen som, till förlust för staden ännu är förenad med

landtförsamlingens, har en gemensam kassa-behållning af 1,200 Riksdaler Banko.

Enligt en Kongl. Resolution af den 26:te Juli 1817, är staden pliktig att gemensamt med landthemman i Mellby och andra närliggande byar underhålla 56 reservhästar. Då för bestridande af Borgerskapets skjutsnings-skyldighet med 9 hästar förr betingades 100 R:dr Banko, har ersättningen nu nedgått till 16 R:dr 32 sk., och, efter nu gällande entreprenad-kontraktets utgång, har man skäl tro att pålitlige bönder åtaga sig skjutsningen för intet.

Båtsmans-vakans-afgiften, som förut utgjorde 180 R:dr Banko och ensamt hvilade på Borgerskapet, har nedgått till det ringa beloppet af omkring 20 R:dr Banko, fördelade både på ägande-rätts-bevillning och bevillning för rörelse.

Skatteförminskningen, som uppkommit genom nedsättning af personella bevillningen, tillökningen i den ålder, då mantalspenningarnes erläggande börjar, samt genom Sterblus-procentens och centonalens afskaffande, beräknas till 146 R:dr Banko årligen.

Lagsöknings-målens växande antal vid Läns-styrelserne har, särdeles de sednare åren, blifvit åberopadt såsom bevis på den svåra penninge-förlägenheten, och det är alltså fågnande att icke samma orsaker här i Länet gifva anledning till en lika slutsatts.

År 1839	gjordes anhängige	2,963	lagsökningsmål.
„ 1840		2,158	dito.
„ 1841		2,658	dito.
„ 1842		3,008	dito.

Tillökningen det sistnämnda året bör dock icke ensamt tillräknas penninge-förlägenhet, utan äfven i sin mån den mindre väl beräknade Kongl. Förordningen af den 9 Maj 1835, som gifvit en oredlig gäldenär ett latt tillfälle att, under lagliga former, göra sin lösa egendom oåtkomlig för gälds betalning. Nigot korrektiv deremot gifves icke mer, sedan man så godt som alldeles afskaffat de fordnå bysättnings-lagarne. Missbruket drifves nu

i stort och har lockat till ytterligare bedrägerier genom försäljning under falskt sken, äfven af fast egendom och köpeskillingsens qvitterande i salu-af-handlingen. Krediten enskildte imellan är undanräfd och ett allmänt misstroende har i stället inträdt. Visserligen har den allmänna oviljan stämp-lat desse diktade lösäreköp med öknamnet "tjufva-afhandlingar", men he-derskänslan dukar under för egennyttan, och oskicket tilltager jemnt, samt fyller Tings-rätternes Protokoller med hundradetals bevis på af lagen skyd-dade vinglerier.

Totalsumman af de vid Lands-kansliet och Lands-kontor handlagde mål, som för året 1842 utgör 11,000, kan dock med skäl läggas till grund för den ofta upprepade framställningen om behofvet af en ökad tjenstperso-nal på stat, framför allt vid kansli-expeditionen hvars jemna och oafbrutna gång nu uteslutande beror på Lands-Sekreteraren. Att utan någon gifven befordringsrätt, utan lön på stat och rättighet till pension kunna engagera en Länsnotarie, tillräckligt skicklig, att, vid Lands-Sekreterarens förfall, som så lätt kan inträffa, företräda hans ställe, är under närvarande förhållanden knappast möjligt, när man besinnar att en mångårig rutin, utan den aka-demiska, förberedande bildningen, erfordras för att vinna en nödig känne-dom om den oändliga mängden af ständig förändring underkastade författ-ningar, som i följd af vårt statskick, mer och mer inveckla och försvåra de administrativa och polisbefattningarnes utöfning.

Något ämne återstår icke mer för den discriptiva och resonerande delen af denna min underdåniga berättelse. Den åberopar ofta eller länkar sig såsom en fortsättning till de föregående, af orsaker, som i desse blifvit antydde och ännu torde få anses giltige. De resultater, som vid jemförel-se emllan alla tre kunde sammandragas och de önskningsmål, som, i följd deraf, sjelfmant bordt framställa sig, blifva icke nu, såsom tillförne uppre-pade, derföre att åsigterne mer och mer dela sig ej allenast om orsakerna till de närvarande bristerne i administrationen utan ock om medlen till befrämjande af ett bättre sakernes skick. Båda delarne afhandlas dagligen och offentligen och den öfvervägande opinionen synes taga sin ledning mera af teorier och utländska institutioner än de inhemska, samt de förhållan-den som deraf utgått och således skulle bestämma landets rätta karakteristik,

I sednare hänseendet har dock här intet uppsåtliga influit, som kan missleda en god och vis Styrelse.]

Med djupaste undersåtlig vördnad, nit och trohet framhärda

Stormäktigste Allernådigste Konung!

Eders Kongl. Maj:ts

Underdånigste och tropligtigste
Tjenare och Undersåter

C. G. BERGENSTRÅHLE.

C. O. Brorström.

Carl Landegren.

Jönköpings Lands-Kansli den 31 December 1843.
